

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

**MOŽNOSTI ETABLOVÁNÍ ŠKOLSKÉ
SOCIÁLNÍ PRÁCE Z POHLEDU SOCIÁLNÍCH
PRACOVNÍKŮ**

**POSSIBILITIES OF ESTABLISHING OF THE
SCHOOL SOCIAL WORK FROM THE SOCIAL
WORKERS POINT OF VIEW**

Bakalářská práce: 12-FP-KSS- 3009

Autor:

Marie HLAVÁČOVÁ (HLOUŠKOVÁ)

Podpis:

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
66	13	1	10	39	1 + 1CD

V Liberci dne: 26. dubna 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Marie Hlaváčová
Osobní číslo: P10000650
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Sociální pracovník
Název tématu: Možnosti etablování školské sociální práce z pohledu sociálních pracovníků
Zadávající katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Analyzovat možnosti etablování školské sociální práce v ČR.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATOUŠEK, O., 2008. Slovník sociální práce. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O., aj, 2007. Základy sociální práce. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, O., aj, 2008. Metody a řízení sociální práce. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P., 2005. Sociální práce v praxi. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.

MÜHLPACHR, P., 2002. Sociální patologie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2511-5.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Možnosti etablování školské sociální práce z pohledu sociálních pracovníků

Jméno a příjmení autora: Marie Hlaváčová

Osobní číslo: P10000650

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. dubna 2013

Marie Hlaváčová

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce paní doc. PaedDr. Tatianě Matulayové, Ph.D. za možnost podílet se na probíhajícím výzkumu Katedry sociální práce a speciální pedagogiky v oblasti školské sociální práce a dále za vedení, odborné rady a připomínky, kterými mi přispěla k vypracování této bakalářské práce.

Zároveň děkuji své rodině a přátelům za pomoc a podporu po celou dobu mého studia. Dále bych poděkovala svému zaměstnavateli za vytvoření vhodných podmínek ke studiu na Technické univerzitě v Liberci.

V Liberci dne 26. dubna 2013

Název bakalářské práce: Možnosti etablování školské sociální práce z pohledu sociálních pracovníků

Jméno a příjmení autora: Marie Hlaváčová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou školní sociální práce. Jejím cílem bylo zjistit potenciál ustanovení funkce školních sociálních pracovníků ve školách v České republice z pohledu sociálních pracovníků. Z teoretické části práce je evidentní nárůst problematických oblastí, které by bylo třeba se žáky a jejich rodinami ve školách řešit. Zmapováním kompetencí pracovníků ve školách byla objasněna odpovědnost a spolupráce profesí při řešení problematických oblastí. Byla zmapována spolupráce škol, školských poradenských zařízení, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a dalších souvisejících institucí. Empirická část bakalářské části zjišťuje argumenty, podmínky a překážky ustanovení pozice školního sociálního pracovníka pomocí dotazníku distribuovaného mezi sociální pracovníky. Výsledky průzkumu poukazují na možný potenciál zavedení sociální práce ve školách i přes předpokládané překážky, kterými jsou nedostatek financí ve školství, neexistující související legislativa a přesvědčení, že není třeba sociální práci ve školách zavádět.

Klíčová slova:

Sociální práce, školní sociální pracovník, školní sociální práce, sociální pracovník, pedagog, základní škola, školní poradenské pracoviště, výchovný poradce, školní metodik prevence, sociálně-právní ochrana, kompetence.

Title of the bachelor thesis: Possibilities of establishing of the school social work
from the social workers point of view

Author: Marie Hlaváčová

Academic year of the bachelor thesis submission: 2012/2013

Supervisor: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.

Abstract:

This bachelor thesis dealt with school social work issue. The aim of the thesis was to find possibilities of establishing of the school social work at Czech schools from the social workers point of view. The theoretical part of thesis indicates the increase of problematical issues that should be solved with scholars and their families at schools. The cooperation and solving problems areas responsibilities of the school professions were clarified by mapping the skills of workers in schools. Cooperating of schools, school counselling facilities, authority of social-legal protection of children and other related institutions was mapped. Arguments, conditions and difficulties of the school social work establishing were investigated using a questionnaire distributed among social workers in the empirical part of bachelor thesis. The survey results point to a possibility of school social work introduction despite of difficulties which are lack of the school financial resources, non-existence of the relevant legislation and a belief that is not necessary to establish the school social work.

Keywords:

Social work, social worker, school social work, school social worker, educator, primary school, school counselling facility, educatory advisor, school prevention specialist, social-legal protection of children, skill.

Obsah:

SEZNAM ZKRATEK A TERMÍNŮ	10
ÚVOD	11
TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	13
1. PROBLEMATICKÉ OBLASTI V SOUČASNÉ ČESKÉ ŠKOLE.....	13
1.1 PŘEHLEDY PRO MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY	15
1.2 PŘEHLEDY LINKY BEZPEČÍ.....	18
1.3 STATISTICKÉ PŘEHLEDY MINISTERSTVA PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ	19
1.4 STATISTICKÝ PŘEHLED NA ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	20
2. KOMPETENCE VYBRANÝCH PROFESÍ V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH.....	22
2.1 PEDAGOGICKÉ PROFESE A JEJICH KOMPETENCE	22
2.2 PORADENSKÉ POZICE NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH A JEJICH KOMPETENCE	25
3. SPOLUPRÁCE INSTITUCÍ – SOUČASNÝ STAV V ČR.....	30
3.1 PORADENSKÉ SLUŽBY VE ŠKOLÁCH	31
3.2 ŠKOLSKÉ PORADENSKÉ PRACOVISTĚ	32
3.3 SPOLUPRÁCE S ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	33
3.4 SVI – SYSTÉM VČASNÉ INTERVENCE	35
3.5 ÚLOHA SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	36
4. EMPIRICKÁ ČÁST	38
4.1 CÍL EMPIRICKÉ ČÁSTI:.....	38
4.1.1 Výzkumné otázky	38
4.2 METODOLOGIE A METODIKA VÝZKUMU	39
4.3 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU A PRŮBĚH VÝZKUMU	40
4.4 VÝSLEDKY ZJIŠTĚNÍ	42
4.5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK:.....	53
4.6 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ EMPIRICKÉ ČÁSTI A DISKUSE	55
ZÁVĚR.....	58
NÁVRH OPATŘENÍ.....	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	62
SEZNAM PŘÍLOH	66

Seznam tabulek:

TABULKA Č. 1 PODÍL DĚTÍ/ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI (SVP) A SE SOCIÁLNÍM ZNEVÝHODNĚNÍM (SZ) V NAVŠTÍVENÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH VE ŠKOLNÍM ROCE 2010/2011(ČŠI 2011, S. 38)	16
TABULKA 2 POČET KLIENTŮ EVIDOVANÝCH KURÁTORY PRO MLÁDEŽ PODLE RODINNÉHO ZÁZEMÍ (MPSV 2006, TAB. 8.4.1), (MPSV 2007, S. 164–165), (MPSV 2008, S. 137–138), (MPSV 2009, S. 125–126), (MPSV 2010, S. 101–102), (MPSV 2011, S. 99–100), (MPSV 2012B, S. 91–92)	20
TABULKA 3 VLASTNÍ ANALÝZA	21
TABULKA 4 PŘEHLED KOMPETENCÍ PROFESÍ VE ŠKOLÁCH V ZÁVISLOSTI NA ŘEŠENÍ PROBLEMATICKÝCH JEVŮ	30
TABULKA 5 STRUKTURA SOUBORU	41
TABULKA 6 ARGUMENTY VE PROSPĚCH USTANOVENÍ POZICE ŠSP	50
TABULKA 7 PODMÍNKY PRO USTANOVENÍ POZICE ŠSP	51
TABULKA 8 PŘEKÁŽKY BRÁNÍCÍ USTANOVENÍ POZICE ŠSP	51
TABULKA 9 PŘEKÁŽKY USTANOVENÍ POZICE ŠSP NA ÚROVNI ODBORNÝCH ZAMĚSTNANCŮ	52
TABULKA 10 PŘEHLED KOMPETENCÍ PROFESÍ VE ŠKOLÁCH V ZÁVISLOSTI NA ŘEŠENÍ PROBLEMATICKÝCH JEVŮ, VČETNĚ POZICE ŠSP	57

Seznam grafů:

GRAF 1 ŘEŠENÉ PŘÍPADY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V % (ČŠI 2011, S. 61)	17
GRAF 2 ŠKOLNÍ PROBLÉMY DLE SDRUŽENÍ LINKY BEZPEČÍ V % (KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ, 2010, S. 65)	19
GRAF 3 VÝCHOVNÉ PROBLÉMY V OBDOBÍ LET 2005 – 2011(MPSV 2006, TAB. 8.4.1), (MPSV 2007, S. 164–165), (MPSV 2008, S. 137–138), (MPSV 2009, S. 125–126), (MPSV 2010, S. 101–102), (MPSV 2011, S. 99–100), (MPSV 2012B, S. 91–92)	20
GRAF 4 POSUZOVÁNÍ RODINNÉHO PROSTŘEDÍ ŽÁKŮ	42
GRAF 5 ORGANIZACE PREVENTIVNÍCH AKTIVIT	42
GRAF 6 SPOLUPRÁCE S RODINOU	43
GRAF 7 POSKYTOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO PORADENSTVÍ	44
GRAF 8 POMOC S EMOČNÍMI PROBLÉMY...	44
GRAF 9 PROPAGACE A POZITIVNÍ OBRAZ ŠKOLY	45
GRAF 10 NÁZOR SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ NA KOMPETENCE JEDNOTLIVÝCH PROFESÍ	46
GRAF 11ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ ŽÁKŮ ŠKOLNÍMI SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY	47
GRAF 12 PŘÍNOS ČINNOSTÍ ŠSP NA ŠKOLSKOU ÚSPĚŠNOST ŽÁKŮ	48
GRAF 13 SKUPINY, SE KTERÝMI BY MĚL ŠSP PRACOVAT	49

Seznam zkratek a termínů

ČŠI – Česká školní inspekce

IPOD – individuální plán ochrany dítěte

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MV – Ministerstvo vnitra

NNO – nestátní nezisková organizace

ORP – obec s rozšířenou působností

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrana dětí

PaMS – probační a mediační služba

SSP – státní sociální podpora

SVI – systém včasné intervence

ŠPP – školní poradenské pracoviště

Kybergrooming – označuje chování uživatelů internetu, které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce.

Sexting – odesílání obnažených fotografií, sexuálně laděných zpráv nebo videozáznamů.

Skryté záškoláctví – opakované absence omlouvané zákonným zástupcem.

Syndrom CAN – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Šikanování – jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrášovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit (MŠMT 2009a, s. 13).

Školský zákon – zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o SPOD – zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

„Abychom udělali pořádek ve světě, musíme nejdříve udělat pořádek v národě; abychom udělali pořádek v národě, musíme nejdříve udělat pořádek v rodině; abychom udělali pořádek v rodině, musíme nejdříve udělat pořádek ve svém osobním životě; abychom udělali pořádek ve svém osobním životě, musíme udělat pořádek ve svém srdci.“

Confucius

ÚVOD

Výchova dětí v České republice procházela během posledních dvou desetiletí velkými změnami. Změnil se politický systém a s tím související hospodářský i sociální systém. Také způsob rodinné výchovy prodělává značné změny. Náročná povolání rodičů vyčerpává jejich energii a čas určený pro děti. Velké množství rodin se rozpadá a poté jsou děti vychovávány jedním rodičem, nejčastěji matkou, samoživitelkou. Setkáváme se s rodinami ekonomicky velmi dobře zajištěnými, ale také s rodinami žijícími na hranici životního nebo existenčního minima. Celkově převládá konzumní způsob života, ve kterém jsou pravidla diktována komercí prostřednictvím masmédií. Charakteristikou tohoto způsobu života je neustále rostoucí spotřeba podněcovaná vysokou nabídkou ne zcela nutných produktů a služeb pro život. Důležitou hodnotou jak pro dospělé, tak pro děti je mít stále něco nového a užívat si právě teď bez ohledu na budoucí dopady. V popředí zájmu dětí jsou elektronické aktivity, hraní her na počítačích a mobilních telefonech, sledování televizních programů, komunikování pomocí sociálních sítí apod. Tyto aktivity zaměstnávají děti denně hodiny. Prostřednictvím médií jsou děti ve velké míře seznamovány s různými patologickými jevy. Tento způsob života se jako neblahý důsledek projevuje i v životě a chování dětí na školách.

Tématem předložené bakalářské práce je zjištění možnosti etablování školské sociální práce z pohledu sociálních pracovníků v české škole, přičemž jedno z východisek je definice sociální práce, která je uvedena ve slovníku sociální práce následovně: sociální práce je „společensko-vědní disciplína i oblast praktické

činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti aj.“) (Matoušek 2008, s. 201).

Téma bylo zvoleno ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je blízkost tématu k profesi autorky bakalářské práce, která pracuje jako sociální pracovníce na městském úřadu v oddělení sociálně-právní ochrany dětí a součástí pracovních činností je spolupráce se školami. Druhý důvod výběru tohoto tématu vychází z potřeby autorky načerpat znalosti o fungování systémů péče o ohrožené děti na současných českých školách.

Cílem předložené bakalářské práce je analyzovat možnosti etablování školské sociální práce v České republice, zmapovat současnou legislativu a stav v praxi při řešení problémů dětí na školách a dále zjistit, jak funguje v současné době spolupráce škol, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a dalších institucí.

Teoretické zpracování problému je rozděleno na tři části. První část je zaměřená na definování jevů, problémů a oblastí, které je třeba v základních školách řešit s ohledem na téma bakalářské práce. Druhá část zjišťuje kompetence pracovníků ve školách řešících definované jevy, problémy a oblasti. Třetí část teoretického zpracování problému mapuje síť a spolupráci profesí a institucí při řešení definovaných problémů.

Empirickou částí je zjišťován názor respondentů – sociálních pracovníků – na potřebu sociální práce ve školách. Jsou hledány nejdůležitější podmínky, které by měly být splněny k ustanovení profese školních sociálních pracovníků. Zároveň definovány překážky zavedení této profese. Sběr informací bude proveden dotazníkem. Při zpracování empirické části bude využita metodika výzkumu autorského kolektivu katedry sociálních studií a speciální pedagogiky a ke sběru dat bude použit dotazník. Závěr bakalářské práce tvoří diskuse nad zjištěními a doporučení pro další praxi v oblasti sociální práce ve školství.

Bakalářská práce může být použita pro informování zástupců škol a školských zařízení a také sociálních pracovníků o možnostech sociální práce ve školách a o spolupráci institucí při řešení problémů dětí na základních školách.

Teoretické zpracování problému

1. Problematické oblasti v současné české škole

Cílem kapitoly je ujasnění jevů, problémů a oblastí, které je třeba v základních školách řešit. A dále zjistit, zda a v jaké míře jsou tyto jevy a problémy řešeny ve spolupráci se sociálními pracovníky OSPOD. Záměrem je poukázat na nejproblematictější oblasti k řešení. Základními zdroji jsou statistické údaje, přehledy výzkumné zprávy a analýzy MŠMT, ČŠI, MV, MPSV a z přehledů Linky bezpečí.

Ze školského zákona vyplývá povinná školní docházka, která se vztahuje na všechny děti od šesti až osmi let v případě odkladu školní docházky a její délka je devět let. V průběhu školního roku tráví děti a mládež velkou část svého dne pobytem v základní škole a poté i volnočasovými aktivitami v prostorách školy. Děti přicházejí z odlišných rodinných poměrů, s nestejným chápáním hodnot, různými zkušenostmi a očekáváními. Jejich rodiče byli vychovávaní před minimálně 20 lety ve školách při naprosto rozdílných požadavcích, nárocích a zvyklostech. Školství prochází v posledních letech velkými změnami. „Dosud asi nikdy v historii lidské civilizace nedocházelo k tak významným změnám ve školství a vzdělávání, jež se realizují nebo plánují nyní v období elektronické komunikace a informační exploze, globální ekonomiky aj.“ (Průcha 2004, s. 10).

„Pro utváření osobnosti člověka jsou nejvýznamnější vlivy působící v dětství a v období jeho následného dospívání. Klíčovou úlohu sice sehrává rodina, ale důležitá je i škola“ (Michalová 2007, s. 92). „Výchova v širším slova smyslu je vše, co působí na osobnost jedince či na skupinu, tedy nejenom lidé, ale i události, věci, příroda, kultura“ (Kohoutek 2009). Dále Michalová (2007, s. 92) upozorňuje na pozitivní a negativní působení školy. „Škola dokáže vzít dítěti chuť učit se nové věci, ale na druhou stranu mu dokáže pomáhat stát se odolným vůči zátěži a být připraven vyrovnat se s těžkostmi, které přináší běžný život.“ O výchově ve školách se také zmiňuje Kohoutek (2009) v odborném článku Pedagogicko-psychologické problémy výchovy, který uzavírá následovně. „Člověk je ve svém chování, v používání přizpůsobovacích mechanismů a prožívání dalekosáhle ovlivněn zkušenostmi ze

sociálních vztahů a výchovy v dětství a mládí. Jsou-li tyto zkušenosti nepříznivé, mohou ho osobnostně deformovat a dezintegrovat.“

Všechny děti jsou přístupem pracovníků škol, školní atmosférou, prostředím a svými vrstevníky do určité míry ovlivňovány. Ve třídách je na jednotlivce vyvíjen tlak, jsou zde určena pravidla jak formálně, školním řádem, tak i neformálně při vývoji této skupiny a spoluprací s pedagogy. Po jednotlivci je vyžadován konformismus, tzv. chování, které je v souladu s uznávanými normami a s požadavky na výuku a chování. Žák bývá k tomuto chování svým okolím manipulován. V některých případech i negativně. „Různé projevy chování jsou ovlivněny věkem, vyspělostí dítěte, vztahy k dospělým a dalšími vnitřními i vnějšími podmínkami, které působí na vývoj dětí“ (Zelinková 1994, s. 154). Oblast výchovy dětí je rozsáhlá. „Obecně můžeme hlavní činitele výchovy dětí a mládeže, se kterými je třeba počítat, rozdělit do následujících třech skupin:

1. výchovy rodinné,
2. výchovy veřejné (tzv. společensky organizované), kam řadíme školní i mimoškolní zařízení a
3. sebevýchovy“ (Blížkovský 1992, s. 147).

Ve školách a školských zařízeních se setkáváme také s otázkami, které se netýkají přímo vzdělávání a výchovy dětí, ale zasahují do školního života a je třeba se s nimi zabývat. Mohou to být témata trávení volného času dětí, vzájemné vztahy, komunikace a integrace ve školním prostředí, nestandardní chování nebo výběr dalšího vzdělávání, další navazující oblasti včetně rodinného života i řešení složitých životních situací dětí. „Děti a mládež se na všech typech škol setkávají s problémovými, tísnivými, náročnými a zátěžovými, stresovými, psychotraumatickými, frustrujícími (narušujícími adekvátní uspokojování osobních potřeb, zájmů, cílů člověka), deprivujícími (vedoucími ke strádání) a konfliktními situacemi, procesy a stavy, které mohou mít nepříznivý vliv na jejich zdravotní stav, tělesnou, duševní a sociální pohodu“ (Kohoutek 2012). K tomuto účelu jsou ve školách zřizovány pozice výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa, speciálního pedagoga a asistenta pedagoga.

Obecně lze říci, že problematických oblastí při vzdělávání dětí, se kterými se setkávají pracovníci základních škol, je velice široký okruh. Sledování

problematických oblastí je prováděno z mnoha pohledů. Základními institucemi mapujícími tyto oblasti jsou Ministerstvo školství, Ministerstvo vnitra a nepřímě přes orgány sociálně-právní ochrany dětí i Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tyto instituce podporují např. formou projektů výzkumnou a statistickou činnost nestátních organizací, které provádějí výzkumy na jednotlivá aktuální témata, která mapují oblasti sociálně znevýhodněných dětí, šikany, výchovných problémů dětí, záškoláctví, školních problémů apod.

1.1 Přehledy pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Kontrolní institucí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je Česká školní inspekce zřízená podle § 173 školního zákona. Tato instituce zpracovává na základě prováděných kontrol, analýz a sběrem dat v mateřských, základních a středních školách přehledy pro MŠMT. „Z přehledu za školní rok 2010/2011 je možno vysledovat podíl žáků se sociálním znevýhodněním (SZ) a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) v základních školách“ (ČŠI 2011, s. 38) viz tabulka č. 1. Z tabulky č. 1 vyplývá, že se procento žáků se speciálními vzdělávacími potřebami včetně žáků se sociálním znevýhodněním pohybuje mezi 5,9 % až 17,9 % v závislosti na jednotlivých krajích. Z přehledu ČŠI (2011, s. 32) dále vyplývá potřeba „zavádění inkluzivních opatření na základních školách s podporou individuálních potřeb žáků se sociálním znevýhodněním, vytvářením preventivních systémů pro rizikové skupiny žáků a na zlepšování podmínek pro individuální integraci zdravotně postižených žáků v hlavním vzdělávacím proudu“.

Pro přehlednost je zde uvedena definice sociálního znevýhodnění tak, jak vyplývá ze školského zákona (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 4):

- „rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
- nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
- postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.“

Tabulka č. 1 Podíl dětí/žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a se sociálním znevýhodněním (SZ) v navštívených základních školách ve školním roce 2010/2011(ČŠI 2011, s. 38)

Kraj	Počet přítomných žáků				
	Celkem	z celkového počtu přítomných			
		žáci se SVP včetně SZ		jen evidovaní žáci se SZ	
		Počet	%	počet	%
Jihomoravský	9 880	1 766	17,9	434	4,4
Královéhradecký	5 731	917	16,0	195	3,4
Olomoucký	4 911	749	15,3	284	5,8
Liberecký	2 145	315	14,7	122	5,7
Vysočina	3 987	577	14,5	48	1,2
Praha	8 660	1 225	14,1	189	2,2
Karlovarský	833	114	13,7	35	4,2
Plzeňský	4 496	557	12,4	149	3,3
Středočeský	19 396	2 301	11,9	407	2,1
Moravskoslezský	7 775	889	11,4	104	1,3
Zlínský	2 992	273	9,1	61	2,0
Ústecký	4 320	363	8,4	125	2,9
Jihočeský	6 038	377	6,2	10	0,2
Pardubický	2 948	174	5,9	13	0,4
Celkem ČR	84 112	10 597	12,62	444	2,9

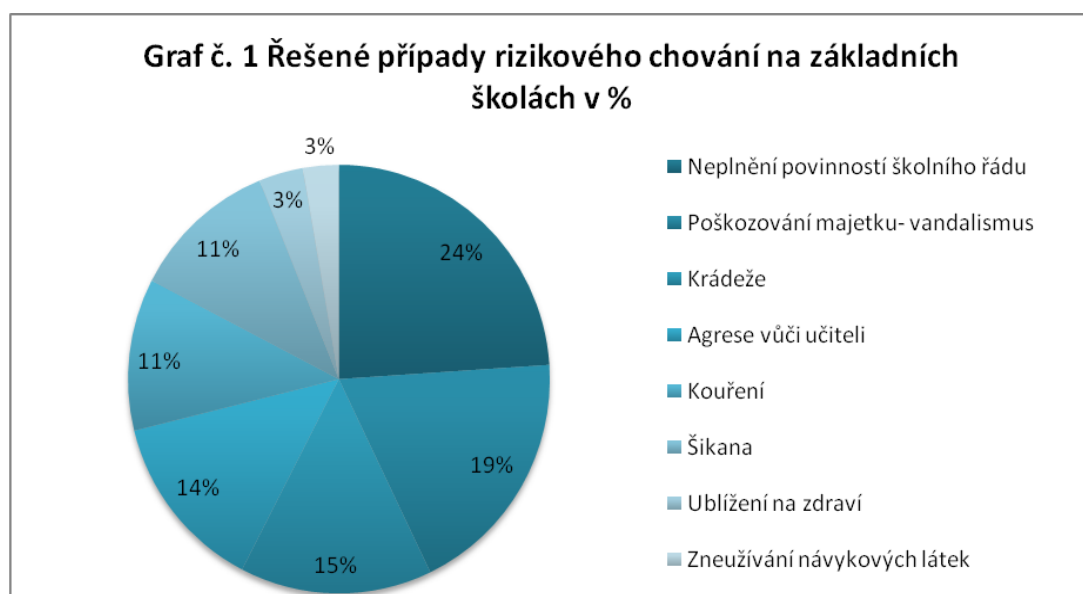
Školní neúspěšnost žáků je hodnocena počtem opakujících žáků na I. a II. stupni základních škol. Z Výroční zprávy ČŠI (2011, s. 40) vyplývá, že „při porovnání krajů byly zjištěny nejvyšší počty neúspěšných žáků v krajích Ústeckém, Moravskoslezském, Karlovarském a Libereckém. Zjištěná vyšší neúspěšnost přímo souvisí s vyšším počtem sociálně znevýhodněných žáků v těchto krajích“.

ČŠI také zaměřuje své pozorování na hodnocení rizikového chování dětí. Negativním zjištěním je, že se již v mateřských školách objevují závažné formy rizikového chování. Z Výroční zprávy ČŠI za školní rok 2010/2011 (2011, s. 15)

vyplývá, že v předškolním vzdělávání se pedagogičtí pracovníci setkávají především s následujícími formami rizikového chování dětí. Agrese vůči učitelce v 49,4 % z celkového počtu řešených případů rizikového chování dětí, poškozování majetku – vandalismus v 25,7 %, neplnění povinnosti školního řádu v 16,2 %, krádežemi v 15,2 % a se šikanou 7,6 %. Jak se dále uvádí v této zprávě, výskyt rizikových jevů byl častý a potvrdil se nárůst agrese dětí vůči učitelkám.

ČŠI vyhodnotila „prohlubující se vysoký výskyt řešených případů rizikového chování jako jedno ze slabých míst základního vzdělávání“ (ČŠI 2011, s. 61). V přehledu řešených případů rizikového chování v grafu č. 1 dominuje neplnění povinností školního řádu. ČŠI varuje před problémovým chováním žáků ze základních škol a doporučuje, aby školy nastavily účinnější opatření např. k ochraně majetku a omezování rizikového chování žáků.

Graf 1 Řešené případy rizikového chování v % (ČŠI 2011, s. 61)

ČŠI se také zaměřila na celkové hodnocení úspěšnosti žáků, kteří ukončili docházku do základní školy. Úspěšnost byla hodnocena pedagogickými pracovníky středních škol. Mezi šesti nejčastěji se opakujícími problémy studentů 1. ročníků středních škol byly dva problémy, které je možné řešit ve spolupráci se sociálními pracovníky, a to nedostatečná kázeň a málo podnětné domácí prostředí.

V oblasti prevence sociálně-patologických jevů je zpracován Ministerstvem školství dokument s názvem Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a

mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009–2012 (dále jen Strategie). Strategie vychází z informací od metodiků prevence na jednotlivých úrovních (školní metodik prevence ve školách, metodik prevence v odborných poradenských zařízeních, metodik prevence na krajských úřadech). Z této Strategie (MŠMT 2009b, s. 44) vyplývají nutné preventivní aktivity v oblastech násilí a šikanování, záškoláctví, kriminality, delikvence a vandalismu, závislosti na politickém a náboženském extremismu, rasismu a xenofobii, užívání návykových látek, poruchách příjmu potravy, netolismu (závislosti na virtuálních drogách) a patologickém hráčství. Dále je Strategie zaměřena na rozpoznání a případné intervenci v případech evidence syndromu CAN – týrání, zanedbávání a zneužívání dětí, ohrožování výchovy mládeže, domácího násilí a poruch příjmu potravy.

Z výzkumu s názvem Sociální klima v prostředí základních škol ČR (Havlíková, Kolář 2001, s. 15–16) vyplývá, že se rozsah výskytu šikanování na základních školách pohybuje od 11% do 31,5%. MŠMT na tento výzkum a další zdroje informací reagoval vydáním Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky.

„Výzkumný tým projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK PdF UP (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace) realizoval v roce 2009 výzkumné šetření s názvem Nebezpečí elektronické komunikace, zaměřené na výskyt nebezpečných komunikačních jevů spojených s využíváním informačních a komunikačních technologií dětí. Zaměřil se zejména na kyberšikanu, kybergrooming, sexting a další nebezpečné jevy, se kterými se setkávají nejen žáci a studenti, ale také dospělí uživatelé internetu.“ Z výsledků šetření vyplývá, že „téměř polovina českých žáků je vystavena kyberšikaně (46,8 %). Přestože se žáci s kyberšikanou setkávají poměrně často, při řešení těchto problémů jen málo spoléhají na pomoc rodičů. Rodičům by se svěřila necelá 1/4 respondentů (22,9 %). S rodiči by žáci řešili hlavně vydírání“ (Krejčí, Kopecký 2012).

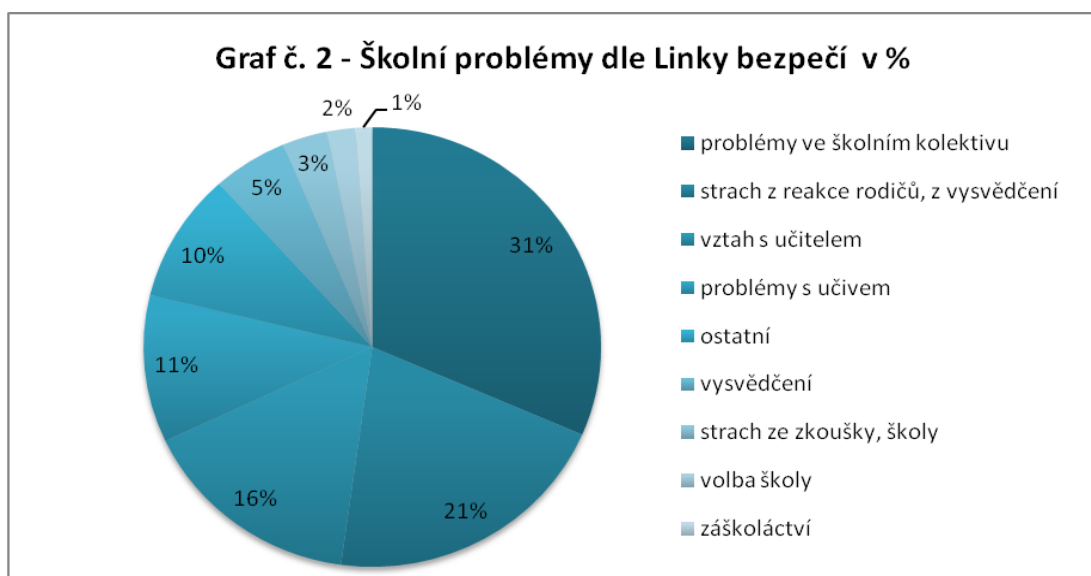
1.2 Přehledy Linky bezpečí

Poslání a cíle Sdružení Linka bezpečí již vyplývají ze samotného názvu organizace. „Sdružení bylo založeno za účelem pomoci dětem a mladým lidem nejen

v jejich obtížných životních situacích, ale i při jejich každodenních starostech a problémech. Sdružení je akreditováno v rámci systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Sdružení je dále členem celosvětové asociace dětských linek důvěry Child Helpline International (CHI)“ (Sdružení Linka bezpečí 2013).

Ze statistických přehledů Sdružení Linky bezpečí z r. 2010 vyplývá, že „školní problémy jsou v první desítce nejdiskutovanějších problémů v řešení této instituce“ (Karásková Ulbertová, 2010, s. 65). Školní problémy jsou názorně rozděleny do jednotlivých kategorií popsanych v následujícím grafu č. 2.

Graf 2 Školní problémy dle Sdružení Linky bezpečí v % (Karásková Ulbertová, 2010, s. 65)

Otázka šikany není v tomto přehledu evidována, avšak vzhledem k závažnosti problému byla vydána Linkou bezpečí samostatná příručka.

1.3 Statistické přehledy Ministerstva práce a sociálních věcí

Z ročních statistických přehledů MPSV bylo zjištěno, že tyto přehledy nesledují spolupráci škol a orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Z těchto dat, které jsou k dispozici za roky 2005–2011 na stránkách www.mpsv.cz, vyplývají informace o řešení problémů dětí s kurátory orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

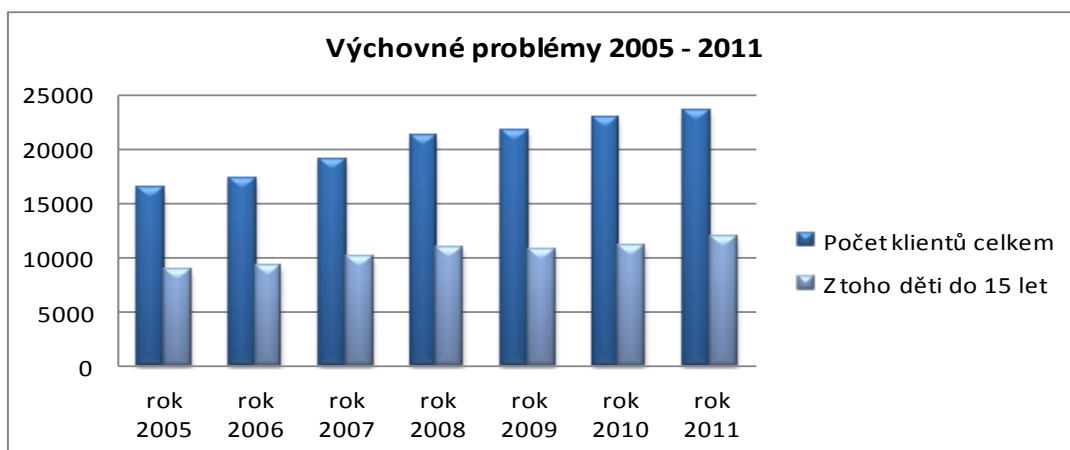
Jedním z přehledů je sledovaný počet klientů evidovaných kurátory pro mládež podle rodinného zázemí viz tabulka 2. Z tohoto přehledu je evidentní vysoké zastoupení dětí do 15 let.

Tabulka 2 Počet klientů evidovaných kurátory pro mládež podle rodinného zázemí (MPSV 2006, tab. 8.4.1), (MPSV 2007, s. 164–165), (MPSV 2008, s. 137–138), (MPSV 2009, s. 125–126), (MPSV 2010, s. 101–102), (MPSV 2011, s. 99–100), (MPSV 2012b, s. 91–92)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Celkem klientů	42 036	42 805	45 028	45 696	46 739	46 724	46 792
Děti do 15 let	18 291	17 990	17 910	18 108	18 270	18 376	18 832
Děti do 15 let v %	44	42	40	40	39	39	40

Dalším ze sledovaných parametrů je počet klientů kurátorů pro mládež podle typu řešených případů. Případy jsou rozděleny na oblasti trestné činnosti, soudní dohledy, uložená výchovná opatření a výchovné problémy. V grafu č. 3 je pouze sledována oblast výchovných problémů. Z grafu je patrný nárůst počtu klientů s výchovnými problémy v období 2005 - 2011.

Graf 3 Výchovné problémy v období let 2005 – 2011 (MPSV 2006, tab. 8.4.1), (MPSV 2007, s. 164–165), (MPSV 2008, s. 137–138), (MPSV 2009, s. 125–126), (MPSV 2010, s. 101–102), (MPSV 2011, s. 99–100), (MPSV 2012b, s. 91–92)

1.4 Statistický přehled na orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Vlastní analýzou dat na OSPOD městského úřadu, kde autorka bakalářské práce pracuje, byly evidovány následující případy ze stávajících šesti základních škol v regionu viz tabulka č. 3.

Tabulka 3 Vlastní analýza

Přehled řešených oblastí problémů za roky 2009 – 2012, na které upozornila základní škola orgán SPOD	Počet řešených případů
nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví	12
poruchy chování (problémové chování žáků ve vztahu k autoritám, spory mezi žáky, šikana)	9
problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka*	8
vývojové poruchy	5
neurotické problémy	1
problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka*	1
poruchy učení	0

**Některé řešené problémy jsou způsobeny několika příčinami, např. sociálně slabá rodina, matka Romka, otec maďarského původu.*

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že se na základních školách vyskytují problémy, které se netýkají pouze vzdělávací a výchovné funkce školy, což je její hlavní úloha. V dnešní době se učitelé setkávají s problémy, které si žádají řešení a spolupráci s dalšími institucemi. Zároveň se potvrdilo, že vyšší neúspěšnost žáků přímo souvisí s vyšším počtem sociálně znevýhodněných rodin.

Ze statistických přehledů je patrná evidence nových negativních jevů (např. kyberšikana, nové druhy závislostí) a prohlubování existujících problémů (šikana, zneužívání návykových látek, agresivní jednání, neuznávání autorit). K nejčastějším patří problémy, které byly uvedeny ve výzkumném dotazníku zpracovaném Tatianou Matulayovou a který byl použit pro vlastní výzkum:

- poruchy učení (strach z reakce rodičů, problémy s učivem),
- nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví,
- poruchy chování (sociálně-patologické jevy),
- problémové chování žáků ve vztahu k autoritám,
- spory mezi žáky (problémy se vztahy ve třídním kolektivu),
- šikana, kyberšikana.

Cílem první části bylo dále zjistit, zda a v jaké míře jsou tyto jevy a problémy řešeny ve spolupráci se sociálními pracovníky OSPOD. Z přehledů jednotlivých ministerstev bylo zjištěno, že statistická evidence o spolupráci pracovníků škol a

sociálních pracovníků OSPOD v oblasti výše uvedených jevů neexistuje. Lze však z přehledů MPSV vyčíst zvýšené procento klientů kurátorů pro mládež za sledované období let 2005–2011.

2. Kompetence vybraných profesí v základních školách

Cíl této kapitoly je zmapovat na základě domácí a zahraniční odborné literatury a české legislativy kompetence profesí působících ve škole, které se zabývají řešením jevů uvedených v kapitole 1 a tím zjistit prostor pro etablování sociální práce v základních školách.

2.1 Pedagogické profese a jejich kompetence

Předpoklady a požadavky na výkon činnosti pedagogických pracovníků vyplývají z vyhlášky č. 263/2004 Sb. o pedagogických pracovnících. Přímo pedagogickou činnost v základních školách vykonává pedagog, speciální pedagog, psycholog, pedagog volného času a asistent pedagoga. Vedle hlavní vzdělávací a výchovné činnosti se pedagogové zabývají netradiční rolí učitele jako poradce a řešitele složitých sociálních situací žáků. Učitel je podle Lazarové (2005, s. 7) „bezesporu člověkem, který by měl důvěru rodičů a dětí v bezpečnou a vlídnou školu posilovat. Především tím, že přesvědčí rodiče o své připravenosti profesionálně zvládat nezvyklé situace a ujímat se role poradce, pomáhajícího nebo krizového pracovníka. Učitel je většinou první, který se o problémové situaci dozví. A je na jeho uvážení, jakým způsobem bude tento problém řešit.“ Podle Kyriacou (2003, s. 10) „by učitel měl žákovi vyjádřit své pochopení a podpořit ho ve chvíli, kdy se musí vypořádat s okolnostmi, s nimiž je konfrontován. Zároveň by si měl uvědomovat své meze.“ Dále Kyriacou uvádí, že „lze od učitele očekávat následující schopnosti:

- identifikace problému;
- poskytování žákům radu a pomoc při řešení obtížné situace;
- předávat v případě potřeby informaci o problému příslušnému odborníkovi, který dále spolupracuje s rodiči, případně spolupracujícím institucím.

Kompetence pracovníků školy jsou stanoveny v pracovním řádu školy. Na základě vyhlášky 263/2007, kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a

školských zařízení, je uvedena jako „součást pracovní doby pedagogických pracovníků tzv. další práce související s přímou pedagogickou činností. Mohou to být činnosti jako např. dohled nad žáky, spolupráce s výchovným poradcem, se školním metodikem prevence, se zákonnými zástupci žáků, výkon funkce třídního učitele anebo výchovného poradce“ (Vyhláška 263/2007, § 3).

V pracovním řádu školy jsou obvykle upraveny kompetence ředitele školy, třídního učitele, výchovného poradce a školního metodika prevence. V případě škol speciálních a praktických bývá upravena pozice speciálního pedagoga a asistenta pedagoga. Vybíráme z pracovního řádu speciální školy (Světelská, 2010), které se dotýkají definovaných problémů v kapitole. 1.

Součástí kompetencí **třídního učitele** jsou následující činnosti:

- odpovídá za celkové plnění výchovně vzdělávacích úkolů, především za úroveň dosahovaných výsledků;
- podává návrh na vyšetření žáka ve speciálně pedagogickém centru, popř. pedagogicko-psychologické poradně, vše konzultuje se zákonným zástupcem dítěte, ředitelem školy, výchovným poradcem a metodikem prevence;
- dlouhodobě systematicky sleduje a hodnotí vývoj žáků, vytváří podmínky pro zdravý psychický a sociální vývoj v procesu výchovy a vzdělání;
- sleduje interpersonální vztahy ve třídě, provádí vyhodnocení a navrhuje změny;
- sleduje ve své třídě problematiku návykových látek, šikany, náznaky rasismu a xenofobie a je v kontaktu se školním metodikem prevence;
- věnuje individuální péči dětem ze znevýhodněného sociokulturního prostředí, dětem se zdravotními problémy;
- seznamuje ostatní vyučující se zprávami SPC, PPP, s výsledky lékařského vyšetření, medikací dítěte, rodinnými problémy, se vším, co může ovlivnit výkon a chování dítěte ve škole, vede záznamy v osobní dokumentaci a dodržuje pravidlo o důvěrnosti informací;
- navrhuje výchovná opatření při jednání na pedagogické radě;
- organizuje individuální porady s rodiči při řešení výchovných a výukových problémů, porady o volbě povolání spolu s výchovným poradcem;
- a spolupracuje s rodinou dítěte.

Pro **učitele** jsou v pracovním řádu (Světelská, 2010) stanoveny následující kompetence:

- zajišťuje komplexní výchovně vzdělávací činnost zaměřenou na rozšiřování vědomostí, dovedností a návyků žáka;
- vytváří, dodržuje a kontroluje podmínky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků při jejich účasti na výuce, výchově;
- spolupodílí se na tvorbě podnětného, přátelského prostředí, ve kterém se žáci a vyučující cítí dobře a bezpečně.

Další pozicí na základních školách je v případě potřeby **speciální pedagog**, který většinou koordinuje speciálně-pedagogické poradenství na škole. Jeho základní činností je depistáž a diagnostika žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Také vytváří strategie pro učitele a žáky k prevenci výukových potíží. Zabývá se převýchovou, vzděláváním a pracovní přípravou sociálně narušené (obtěžně vychovatelné) mládeže. Z konzultačních a poradenských činností se zabývá individuální a skupinovou speciální pedagogickou péčí pro žáky vyžadující speciální vzdělávací potřeby, poradenství jejich rodinám. Dále participuje na sestavení individuálního plánu a průběžně vyhodnocuje navrhovaná opatření. Metodicky spolupracuje s třídními učiteli na integraci žáků se speciálními potřebami do výuky (Světelská, 2010).

Pracovník v pozici **asistenta pedagoga** přebírá skupinu žáků na pracovní terapii, rozvíjí dovednosti jednotlivých žáků podle individuálních lékařských a psychologických zpráv, vede žáky k samostatnosti a sebeobsluze s přihlédnutím ke stupni postižení žáka (Světelská, 2010).

V některých odborných publikacích bývá uvedena další pedagogická pozice s názvem **sociální pedagog**. „Pojem sám nepochybně vyjadřuje spojení celé oblasti a problematiky výchovy s oblastí a problematikou fungování společnosti. Tedy hledání způsobů, jak ovlivňovat ostatní, zejména děti a mládež, aby chtěli, a aby byli schopni a připraveni porozumět, vyrovnávat se a řešit životní situace a problémy své i druhých i celé společnosti pro dobro své, druhých i celé společnosti. Akcent na sociální souvislosti výchovy, na rozdíl od pojetí individualistického a psychologizujícího (výchova jako pouhý rozvoj individua ve směru všech jeho

potencionálních předpokladů) je zřejmý“ (Kraus, 2011, s. 27). Dále Kraus (2011, s. 27) uvádí, že „pojem sociální pedagogika začal být skloňován ve všech pádech, ale právě pro jeho nezakotvení v minulosti, obtížné hledání jakékoliv kontinuity se objevoval v nejrůznějších, často velmi odlišných, významech, od označení speciální pedagogické disciplíny, přes označení studijních oborů až po záměnu tohoto pojmu za termín teorie výchovy. Situace je o to složitější, že ani v zemích, kde má tradici a nepřetržitý vývoj (Německo, Švýcarsko, Rakousko, Polsko) není obsah pojmu sociální pedagogika pojímán zcela jednoznačně.“

Také Zapletalová (2011, s. 10) doporučuje, aby sociální pedagogové byli součástí školského poradenského pracoviště. Specifikuje jejich zaměření v následujících oblastech:

- dobrá informovanost v sociálních procesech, podmínkách výchovy a vzdělávání člověka, mají znalosti a dovednosti potřebné pro kultivaci jedince i sociálních skupin a pro prevenci rizikového chování v kontextu sociální situace;
- mají i kompetence diagnostické a intervenční, které zahrnují znalosti a dovednosti potřebné k diagnostice sociálního prostředí, interpersonálních vztahů, podmínek života, pedagogického působení a jeho dopadů.
- podpora spolupráce mezi jednotlivci, skupinami, komunitami a organizacemi.

2.2 Poradenské pozice na základních školách a jejich kompetence

Pozice **výchovného poradce** na škole je povinná a povinnost zřízení této pozice vychází ze školského zákona. Součástí kompetencí výchovného poradce jsou následující činnosti (Světelská, 2010):

- usměrňuje a sjednocuje diagnostickou činnost třídních učitelů;
- podává návrhy a doporučení týkající se výchovy, vzdělání a nápravy problémů;
- organizuje individuální porady s rodiči při řešení výchovných a výukových problémů a otázek k volbě povolání;
- spolupracuje s třídním učitelem na sledování problematických žáků, hledá řešení v další péči o tyto žáky;
- shromažďuje podklady pro speciálně pedagogická šetření;

- podílí se na zpracování individuálně vzdělávacího plánu;
- pomáhá při řešení konfliktních situací ve škole;
- spolu s ředitelstvím školy zajišťuje spolupráci s orgány státní správy a samosprávy (OSPOD).

Další pozicí na základních školách, která se zabývá problémy dětí, je **školní metodik prevence**. „Školní metodik prevence vykonává činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské. O těchto činnostech vede písemnou dokumentaci. Rozsah činností je limitován podle zakázky ředitele školy a dosaženými odbornými kompetencemi pedagoga pro oblast prevence“ (Zapletalová 2011, s. 17).

Standardní činnosti školního metodika prevence vyplývají z vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních a dalších metodických pokynů. Vybíráme následující:

- spolupracuje s třídními učiteli, výchovným poradcem, ředitelstvím školy;
- je v kontaktu s odborem sociálních věcí, PaMS, Policií ČR;
- sleduje klima na škole, klima tříd, vztahy mezi žáky, mezi žáky a učiteli;
- registruje změny v chování žáka na základě jeho důkladného poznání a ve spolupráci s třídním učitelem pátrá po příčině (v oblasti zneužívání návykových látek, alkoholu, šikana, atd.);
- kontaktuje zákonné zástupce žáka, OSPOD, PaMS v případě dohledu, Policii ČR a se všemi zainteresovanými hledá co nejvhodnější řešení při dodržení taktu, bez úniku informací (Vyhláška 72/2005, s. 500).

Na některých základních školách bývá zřízena pozice **školního psychologa**. Z posledních studií vyplývá, že se počet psychologů na základních školách zvyšuje z počtu 50 v r. 1996 na počet 300–350 v r. 2011 (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2011, s. 58).

Úkolem školních psychologů je pomoc žákům s řešením jejich problémů. „Školní psychologové vstupují do práce školy prostřednictvím ředitele školy a začínají pracovat s celým systémem školy. Jejich práce zahrnuje aktivity spojené s pedagogickým sborem, s jednotlivými učiteli, s třídními učiteli, s žákovskými kolektivy, s jednotlivými žáky a s jejich rodiči. Nedílnou součástí této práce je také

spolupráce s odborníky v jiných zařízeních, nejčastěji v PPP, SPC, SVP, dále s lékaři, s psychiatry, se sociálními pracovníky, s pracovníky v krizových centrech apod.“ (Zapletalová 2013, s. 4). Dále Zapletalová (2013, s. 4, 5) upozorňuje na další přínos práce školních psychologů. V preventivní oblasti školní psychologové pracují i s dětmi a učiteli, kteří nemají aktuálně problémy, ale mohou patřit do skupiny potenciálně ohrožených osob. Psycholog působí aktivně k proměně sociálního klimatu školy při práci s učitelským sborem. Jednotlivým učitelům pomáhá s depistáží a diagnostikou problémových žáků, spolupodílí se na přípravě a aplikování zážitkové pedagogiky. Psycholog dále používá sociometrické metody mapování sociálního klimatu ve třídách, přispívá tím k vzájemným porozuměním ve vztazích mezi žáky, žáky a učiteli s cílem prevence vzniku konfliktních situací. Jednotlivým žákům poskytuje školní psycholog krizové intervence, konzultuje, provádí diagnostické činnosti zaměřené na osobnostní a intelektové charakteristiky žáků, poruchy chování a učení, výukové obtíže, styly učení, školní selhávání, výchovné problémy a patologické jevy. Zabývají se adaptačními problémy, vztahovými problémy a problémy spojenými s volbou profese. Rodičům nabízí školní psycholog poradenství a konzultace.

„Mezi pojetími školní psychologie převládá v současné době stanovisko, že pojem školní psychologie je spojen s působením školního psychologa na přímé i nepřímé aktéry socializace dítěte přímo ve škole, což je chápáno jako významná pomoc při zvládání specifických problémů objevujících se ve výchovně vzdělávacím procesu“ (Kavenská, Smékalová, Šmahaj, 2011, s. 56).

Školy v ORP, kde pracuje autorka bakalářské práce, nemají vlastního školního psychologa a využívají služeb pedagogicko-psychologické poradny v blízkém městě.

Ze strategie MŠMT pro prevenci rizikových jevů vyplývá překrývání kompetencí učitelů, poradenských profesí školního metodika prevence a výchovného poradce. „Dosud se nedaří zajistit odpovídající podmínky pro práci školních metodiků prevence, a to zejména snížením rozsahu přímé vyučovací činnosti. Také přetrvává problém v podceňování preventivní práce takřka na všech úrovních státní správy a samosprávy“ (MŠMT 2009b, s. 5). Zpráva upozorňuje na přezírající přístup některých krajů a obcí, ale i ústředních orgánů. Také Zapletalová (2011, s. 5)

upozorňuje na „nízký počet hodin poradenské práce výchovných poradců a metodiků prevence a dále na přítomnost „dvojrole“, pedagoga a poradenského pracovníka.“ S tímto názorem se setkáváme i na internetových stránkách České asociace školních metodiků prevence. V cílech této organizace je uveden jako první bod snížení míry vyučování pro školní metodiky prevence.

Pozice **sociálního pracovníka ve škole** je pro většinu odborníků, zabývajících se tématem řešení problémových jevů v české škole, nové téma. Proto je třeba uvést nejdříve sociální práci z obecného hlediska.

„Cílem sociální práce je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže aj.). Sociální pracovníci pomáhají jak jednotlivcům, tak skupinám, rodinám, komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. A pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky“ (Matoušek, 2008, s. 201).

Práce sociálního pracovníka je definovaná v zákoně 108/2006 o sociálních službách. „Je to pracovník, vykonávající sociální šetření, zabezpečující sociální agendy včetně řešení sociálně-právních problémů, poskytující sociální poradenství, provádějící analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních služeb sociální prevence, depistážní činnost, poskytující krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci“ (Matoušek, 2008, s. 201).

Další možná definice této profese je následující: „Profese sociálního pracovníka je zaměřena na poskytování kvalitní a efektivní pomoci jednotlivcům i skupinám osob, která by měla vést k překonání jejich nepříznivé či nouzové sociální situace a současně by měla plnit funkci ochrany společnosti před sociálně patologickými jevy“ (Mlčák, 2012, s. 1).

„Role sociálního pracovníka je konstruována profesními očekáváními, jimiž rozumíme soustavu předpokladů vymezující jeho úlohy a sociální procesy, kterými se člověk sociálním pracovníkem stává. Profesní očekávání jsou ovlivněna historií sociální práce, jejími vztahy k jiným profesím a sociálním institucím. Profesní očekávání mohou variovat s ohledem na sociokulturní podmínky“ (Navrátil, 1998, s. 46). Sociální práce se snaží předcházet použitím svých metod a postupů výskytu

sociálně-patologických jevů ve společnosti, zmírňuje jejich dopad a snaží se zabránit jejich opakování. Sociální pracovník se podílí na vytváření zdravého sociálního systému ve společnosti. Z již uvedených informací v bakalářské práci je zřejmé, že je pro tento přístup v základních školách prostor.

Na základě výše uvedených vymezení sociální práce a profese sociálního pracovníka je možné blíže definovat roli **školního sociálního pracovníka**.

Tokárová, Matulayová (2012) specifikují školní sociální práci následovně: „Školní sociální pracovníci poskytují sociální služby škole jako instituci, kde utvářejí důležitou integrační úlohu v oblasti sociální prevence, intervence a při vyvolávání pozitivní změny ve prospěch žáků, jejich rodin a komunit“. Dále uvádí jako jádro moderní školní sociální práce především práci v těchto oblastech: sociálně právní poradenství, případová práce se žáky i jejich rodinami a učiteli, sociálně-pedagogicky orientovaná práce se skupinou. Dále projekty, síťování a orientace na komunitu, ve které se škola nachází, organizace volnočasových aktivit, rozvoj školy a inovace, práce s rodiči, prevence násilí, provázení žáků při přechodu ze školy na trh práce aj.

Cílem druhé kapitoly bylo zmapovat kompetence profesí působících ve škole, které se zabývají řešením jevů uvedených v kapitole 1, a tím zjistit prostor pro etablování sociální práce v základních školách. Z výše uvedených informací vyplývá, že kompetence pracovníků škol, které vyplývají z legislativy a odborné literatury, pokrývají řešení jevů uvedených v kapitole 1, včetně spolupráce s rodinou a dalšími institucemi. Dále je zřejmé, že poradenské pozice výchovného poradce a školního metodika prevence bývají podhodnoceny, proto je třeba posílit tyto pozice především z časového hlediska vykonávání těchto funkcí. V níže uvedené tabulce č. 4 je uveden současný stav kompetencí profesí v základních školách v závislosti na řešení problematických jevů.

Tabulka 4 Přehled kompetencí profesí ve školách v závislosti na řešení problematických jevů

	Učitel	Třídní učitel	Speciální pedagog	Asistent pedagoga	Výchovný poradce	Školní metodik prevence	Psycholog
vývojové poruchy		S	V	S	S		S
neurotické problémy		S					V
poruchy učení	S	S	V	S	S		S
problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka	S		S		V		S
problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka	S				V		S
nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví		S			V		
poruchy chování (sociálně-patologické jevy)		S			S	V	S
problémové chování žáků ve vztahu k autoritám		V			S	S	S
spory mezi žáky		V			S		
šikana, kyberšikana		S			S	V	
vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole	S	V/S	S		S	S	S

Vysvětlivky: V = je vlastníkem procesu, má v kompetenci řešit; S = spolupracuje

V současné české škole nebývají plošně zastoupeny následující pozice: psycholog, speciální pedagog a asistent pedagoga. Pozice sociálního pedagoga a školního sociálního pracovníka nejsou řešeny legislativou ČR. S ohledem na tyto skutečnosti zůstává řešení problematických jevů v kompetenci třídních učitelů ve spolupráci s výchovným poradcem a školním metodikem prevence.

3. Spolupráce institucí – současný stav v ČR

Cílem kapitoly je zmapovat síť pomoci a spolupráce při řešení problémových jevů ve školách. Východiskem je aktuální legislativa a odborná literatura, zejména zákon o SPOD a školský zákon.

Na úrovni ministerstev existují dokumenty, ve kterých je zdůrazněna nutnost spolupráce jednotlivých resortů, institucí a organizací. Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009–2012 vydaná MŠMT upozorňuje na nutnost zapojení a

spolupráci všech zainteresovaných subjektů jak v resortu školství (PPP, SVP apod.), tak i resortů participujících na primární prevenci spolupracujících s MPSV, MZ, MV, Policií ČR, OSPOD apod. (Strategie 2009, s. 44). Dokument vydaný MPSV s názvem PRÁVO NA DĚTSTVÍ – Národní strategie ochrany práv dětí přímo uvádí: „Vláda přijetím této strategie vyjadřuje svou vůli a otevřenost k intenzivní spolupráci, koordinaci činnosti a sjednocování přístupů příslušných rezortů. Neseme společnou odpovědnost. Všechny děti si totiž zaslouží příležitost k dosažení svého plného potenciálu. Všechny děti mají právo na dětství“ (MPSV 2012a, s. 2).

3.1 Poradenské služby ve školách

Školský zákon ukládá povinnost ředitelům ZŠ a SŠ zřídit poradenské služby ve školách. Tyto služby jsou poskytovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, školním psychologem a případně speciálním pedagogem.

„Poradenské služby ve škole jsou obvykle zajišťovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, případně školním psychologem/školním speciálním pedagogem, kteří úzce spolupracují zejména s třídními učiteli, asistenty pedagoga, v součinnosti s vedením školy a s celým pedagogickým sborem. Ve škole se vytváří ve spolupráci s vedením školy tým odborných pracovníků, který je označován jako školní poradenské pracoviště“ (Zapletalová, 2011, s. 7). Výchovní poradci se věnují zejména problematice kariérového poradenství a procesu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (včetně integrace nadaných) na školách, na řadě škol se podílejí na vytváření inkluzivního prostředí společně se školními metodiky prevence, kteří se orientují na zajištění prevence všech forem rizikového chování. „Některé školy v ČR (kolem 300) pak doplňují služby těchto pedagogických pracovníků také službami školních psychologů a školních speciálních pedagogů“ (Zapletalová, 2011, s. 7).

K řešení výchovných problémů je možné ustanovit výchovnou komisi, kterou tvoří výchovný poradce, metodik primární prevence a třídní učitel. V některých školách se výchovné komise účastní i ředitel školy a bývá pozván i zástupce OSPOD. Na výchovnou komisi jsou zváni rodiče a v některých případech i děti. Z průběhu komise bývá zpracován záznam z jednání výchovné komise.

„Výchovní poradci se častěji věnují až důsledkům problematického chování žáků, spolupracují hlavně s třídními učiteli, ale již výrazně méně se školními metodiky prevence“ (Zapletalová, 2011, s. 4). Zapletalová (2011, s. 4) také upozorňuje na častou praxi, kdy zastává jeden učitel jak úlohu výchovného poradce, tak i školního metodika prevence.

3.2 Školské poradenské pracoviště

„Školská poradenská zařízení zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. Školská poradenská zařízení spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, poskytovateli zdravotních služeb, popřípadě s dalšími orgány a institucemi“ (Školský zákon 2012, § 116).

Služby poskytované specializovanými zařízeními musí navazovat na poradenskou činnost realizovanou na školách a být koordinované se službami dalších institucí péče o děti, mládež a rodinu.

Mezi školská poradenská zařízení patří pedagogicko-psychologické poradny a speciální pedagogická centra. Dalším školským zařízením, které spolupracuje se školami na řešení výchovných problémů, jsou střediska výchovné péče.

„Pedagogicko-psychologické poradny a speciální pedagogická centra poskytují služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků“ (Hendrichová, 2009, s. 193).

„Střediska výchovné péče se zaměřují na prevenci a řešení výchovných problémů, poruch chování a negativních jevů u dětí. Jejich cílem je také zmírňování a odstraňování příčin a důsledků již rozvinutých poruch chování dětí“ (Hendrichová, 2009, s. 194).

ČŠI sleduje oblast školního poradenství. Z přehledu roku 2010–2011 vyplývá, že „externí poradenské služby zajišťovalo 44 pedagogicko-psychologických poraden a 101 speciálních pedagogických center, ve kterých bylo evidováno 116 041 klientů ze základních škol. V ČR působilo 17 středisek výchovné péče, ve kterých bylo evidováno 6 523 klientů ze základních škol“ (ČŠI, 2011).

3.3 Spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí

Ze zákona o SPOD vyplývá pro školy a školská zařízení oznamovací povinnost. Tato zařízení jsou povinna oznámit obecnímu úřadu ORP skutečnosti, že se jedná o děti zmiňované v § 6 uvedeného zákona. Tento zákon přesně specifikuje děti, na které se vztahuje sociálně-právní ochrana dětí. Pro přehlednost je tento výčet uveden:

Sociálně-právní ochrana dětí se dle zákona 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí (Zákon o SPOD, 2013) „se zaměřuje především na děti,

- a. jejichž rodiče
 1. zemřeli
 2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo
 3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;
- b. které byly svěřeny do náhradní péče;
- c. které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- d. které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo od fyzických nebo právnických osob odpovědných za jejich výchovu;
- e. na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

- f. které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných odpovědných osob za výchovu opakovaně umísťovány do zařízení zajišťující nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- g. které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- h. které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů.“

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí platná od 1. ledna 2013 reflektuje potřebu zaměřit se na priority ochrany práv dětí. Nově zavádí metodu individuálního plánování, kdy sociální pracovník ve spolupráci se školním zařízením, dětským lékařem a dalšími odbornými pracovníky a organizacemi (psycholog, speciální lékař, NNO apod.) zpracovává celkové vyhodnocení situace dítěte. A na základě tohoto přehledu zpracuje individuální plán ochrany dítěte (IPOD). Novela zákona o SPOD prohlubuje spolupráci OSPOD se školskými zařízeními při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Tento postup vychází z individuálního přístupu k dítěti. Součástí zdrojů analýzy a vyhodnocování jsou informace ze školských zařízení. Na základě těchto informací se při celkové analýze situace dítěte hodnotí průběh vzdělávání dítěte a jeho předpokladů k dalšímu vzdělávání i další související oblasti jako např. emoční vývoj a chování, samostatnost, rodinné a sociální vztahy a zajištění rodičovských kompetencí v souvislosti se spoluprací se školským zařízením.

Novela zákona SPOD dále zavádí k řešení situace dítěte používání nástroje pomoci v systému o ohrožené dítě tzv. případové konference vedené sociálním pracovníkem OSPOD. Konference se účastní rodiče a další odborníci oblastí a resortů včetně školského zařízení, kam dítě dochází.

Matoušek (2005, s. 14) uvádí: „sociální pracovníci pracují a v budoucnu ještě častěji budou pracovat v týmech a dále, že spolupráce všech pomáhajících profesí by měla být koordinovaná“, což je právě ve shodě s novelou zákona o SPOD. Dále však upozorňuje na „možné riziko přebírání odpovědnosti za koordinaci profesemi, které mají vyšší společenskou prestiž (např. psychologů)“ (Matoušek 2005, s. 14). V dokumentu MPSV Národní strategie ochrany práv dětí je uvedena v procesu ochrany a podpory prosperity dětí následující klíčová aktivita: „Změna postavení

orgánů sociálně-právní ochrany dětí v orgán koordinující mezioborovou spolupráci a využívající k ochraně práv dětí síť služeb a odborných a komunitních zdrojů“ (MPSV 2012a, s. 11).

3.4 SVI – systém včasné intervence

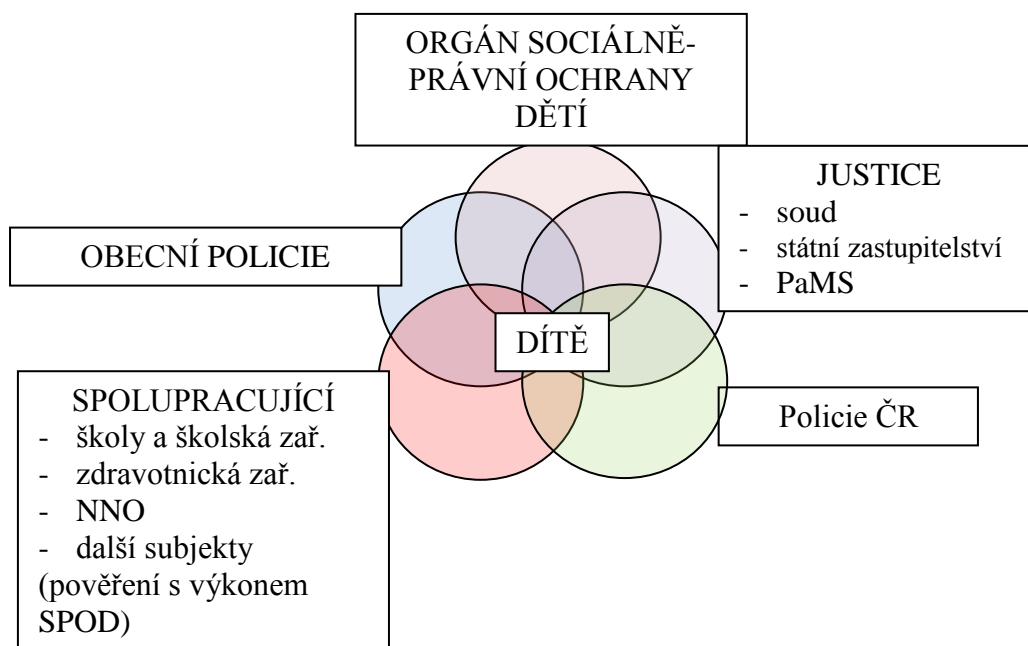
SVI vznikl ve spolupráci Ministerstva vnitra a Ministerstva práce a sociálních věcí. Jeho garantem a koordinátorem je Ministerstvo vnitra. Cílem systému včasné intervence je zlepšení systému péče o ohrožené děti a dále prevence sociálně-patologického vývoje dětí. Ohroženým dítětem je míněno dítě, které je svědkem nebo pachatelem trestného činu, a dále dítě ohrožené sociálně-patologickými jevy. Tento systém je postupně zaváděn při orgánech sociálně-právní ochrany dětí. Z vymezení klientů systému vyplývá, že se jedná o úzce zaměřený systém v porovnání s působností OSPOD nebo s řešením na základních školách.

Prvním pilířem SVI je tzv. SVI tým – tým pro mládež v rámci systému včasné intervence. Členy tohoto seskupení jsou pracovníci, kteří se zabývají problematikou ohrožených a rizikových skupin dětí a mladistvých v regionu bývalých okresů. Jsou jimi soudci okresního soudu, státní zástupci, členové městských policií a obvodních oddělení PČR, kurátoři, kriminalisté pracující s dětmi a mládeží. Externími subjekty mohou být školy a školská zařízení, zdravotnická zařízení a NNO. Cílem této skupiny je projednat jednotlivé případy a stanovit co nejvhodnější postupy, odpovědnosti při řešení případu, dále nápravná opatření a další spolupráce s rodinou. Dalším důležitým úkolem týmu SVI je stanovovat strategii prevence trestné činnosti dětí pro oblast své působnosti.

Druhým pilířem systému jsou výstupy z práce multitýmu ve formě nápravných opatření a postupů, které je možné v jednotlivých případech používat.

Třetím pilířem systému včasné intervence je informační systém, do kterého mohou prostřednictvím zpřístupněné internetové aplikace vstupovat školská zařízení a informovat OSPOD o zjištěných problémech v rámci oznamovací povinnosti. Koordinátorem aktivit a správcem informačního systému bývá zpravidla OSPOD.

Obrázek č.1 Systém včasné intervence na lokální úrovni

3.5 Úloha sociálních služeb

Do dalších institucí, které mohou spolupracovat s dětmi a jejich rodinami, počítáme nestátní neziskové organizace (NNO). Úloha těchto organizací v odvětví sociálních služeb se řídí zákonem o sociálních službách 108/2006 Sb. Zaměření NNO bývá aktivizační jako např. podpora rodiny k její aktivitě, doprovázení, doučování, sanace rodiny anebo vedení nízkoprahových center, center pro rodinu apod.

Cílem této kapitoly bylo zmapovat síť pomoci a spolupráce při řešení problémových jevů ve školách. Zásadní postavení při řešení problémových jevů má školní poradenské pracoviště zřízené na škole a především jejich zástupci: výchovný poradce a školní metodik prevence, kteří mají kompetence dále spolupracovat s dalšími organizacemi. Těmito jsou v první řadě školská poradenská pracoviště – pedagogicko-psychologická poradna, speciální pedagogická centra a střediska výchovné péče.

Školská zařízení mají oznamovací povinnost vyplývající ze zákona o SPOD, proto další spolupracující organizací je orgán sociálně-právní ochrany dětí. Podle novely zákona o SPOD je třeba vyhodnotit situaci dítěte a zpracovat IPOD –

individuální plán ochrany dítěte. Opět je v tomto procesu kladen důraz na spolupráci školských zařízení a OSPOD. Důležitou možností řešení situace ohroženého dítěte je SVI – systém včasné intervence, kde jsou školská zařízení v podobě externích spolupracovníků. Celkovým koordinátorem systému včasné intervence je OSPOD. V posledních letech jsou podporovány z MPSV nestátní neziskové organizace, které spolupracují s dětmi a jejich rodinami při poskytování sociálních služeb v oblastech aktivizace rodiny, doprovázení, doučování, sanace rodiny apod.

4. Empirická část

4.1 Cíl empirické části:

Hlavním cílem empirické části bylo zjistit potenciál ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků, nutné podmínky a možné bariéry ustanovení této pozice. V celkovém výzkumu, na kterém se podíleli studenti oborů Sociální pracovník a Speciální pedagog, byly zjišťovány názory učitelů, speciálních pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků na pracovní pozici školního sociálního pracovníka. V této bakalářské práci jsou respondenty pouze sociální pracovníci.

4.1.1 Výzkumné otázky

1. Deklarují sociální pracovníci potřebu zavedení pracovní pozice školního sociálního pracovníka?
2. Jaké povinnosti a kompetence by měli mít školní sociální pracovníci?
3. V jakých oblastech/při řešení jakých problémů žáků by měli intervenovat školní sociální pracovníci?
4. Které činnosti a intervence školních sociálních pracovníků by mohli přispět ke školní úspěšnosti žáků?
5. S kterými cílovými skupinami by měl spolupracovat školní sociální pracovník?
6. Jaké jsou argumenty v prospěch etablování pracovní pozice školních sociálních pracovníků ze strany sociálních pracovníků?
7. Jaké podmínky by měli být splněné, aby mohla být etablovaná pracovní pozice školních sociálních pracovníků?
8. Které překážky brání etablování pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

4.2 Metodologie a metodika výzkumu

Při výběru tématu bakalářské práce jsme byli osloveni představiteli Katedry sociální práce a speciální pedagogiky s možností podílet se při realizaci výzkumu školské a školní sociální práce. S ohledem na praxi autorky na oddělení sociálně-právní ochrany dětí bylo toto téma vyhodnoceno jako prospěšné jak z důvodu získání přehledu a povědomí o řešení problémů dětí na základních školách, tak pro informovanost o spolupráci dalších institucí. Při sběru empirických dat bylo třeba postupovat dle instrukcí vedoucí bakalářské práce a respektovat dohodnutý časový harmonogram výzkumu. Při zpracování empirické části byla využita metodika výzkumu autorského kolektivu katedry sociálních studií a speciální pedagogiky.

Jedná se o aplikovaný výzkum, který se zabývá problémy dotýkající se praxe. V průběhu června a července 2012 byl proveden předvýzkum, kdy každá studentka provedla dva strukturované rozhovory se dvěma náhodně vybranými respondenty podle připraveného dotazníku Tatianou Matulayovou. Těmto rozhovorům předcházela instruktáž provedená vedoucí bakalářské práce. Předvýzkum splnil svoji úlohu, ukázal, že není vhodné používat vybranou techniku a na základě jeho výsledků byl zvolen kvantitativní výzkum s následně upraveným dotazníkem.

Sběr dat byl proveden pomocí dotazníku, který byl zpracován Tatianou Matulayovou. V úvodu dotazníku je oslovení respondenta, žádost o spolupráci na vyplnění dotazníku a dále vysvětlení, k jakému účelu dotazník slouží. Dále pokračuje otázkami. Ty je možné rozdělit na tři skupiny. Pro prvních šest otázek vypovídá o funkci školního sociálního pracovníka. Kladené otázky vycházejí z modelu funkce školního sociálního pracovníka v zahraničí.

Ve druhé skupině otázek odpovídá respondent kladně nebo záporně na nabídnuté možnosti. Sedmá otázka přináší odpověď, zda považují respondenti za žádoucí, aby se na řešení problémů žáků podíleli i školní sociální pracovníci. Ptáme se celkově na jedenáct různých problémových oblastí. V otázce osmé je zjišťován názor respondentů na druhy činnosti školních sociálních pracovníků, a zda by přispěly ke zvýšení školní úspěšnosti žáků. Celkově je nabídnuto třináct druhů činností. V deváté otázce se respondentů doptáváme, se kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní sociální pracovník. Cílových skupin je celkem dvanáct.

V desáté otázce je položena stejně s ohledem na speciálního pedagoga. Výsledky této otázky nejsou dle doporučení vedoucí bakalářské práce dále zpracovány ve vyhodnocení dat.

Poslední skupina otázek jsou škálové otázky. Doptáváme se respondentů na jejich názor, kdy při hodnocení je nabídnuta škála pěti známek 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“. V otázce jedenáct se zaměřujeme na argumenty pro zavedení pozice školních sociálních pracovníků, v otázce dvanáct na podmínky, které by měly být splněny, aby mohla být zavedena ustanovená pozice školních sociálních pracovníků. Otázkami třináct a čtrnáct se zjišťujeme překážky, které brání ustanovení pozice ŠS. Dotazník je přílohou bakalářské práce.

Dotazování bylo provedeno v průběhu září – prosince 2012. Pro zpracování dat byl použit software MS Excel 2007.

4.3 Popis zkoumaného vzorku a průběh výzkumu

Základní vzorek výzkumu tvořili sociální pracovníci, kteří pracují na sociálních odborech v obcích s rozšířenou působností Libereckého kraje a na Krajském úřadě v Liberci.

Vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Libereckém kraji byli informováni o prováděném výzkumu na společné poradě pořádané Krajským úřadem Libereckého kraje a zároveň byli požádáni o spolupráci a podpoře při vyplňování dotazníků. Byli dále seznámeni s cílem, záměrem a využitím výsledků. Počet pracovníků OSPOD v Libereckém kraji je podle dat ve statistické ročence 2011 celkem 74. Vzhledem k tomu, že se dotazníků vrátilo pouze 39 od pracovníků OSPOD, byli dále požádáni o spolupráci vedoucí sociálních odborů a především terénní sociální pracovníci, kteří při své práci spolupracují s rodinami. Celkově bylo vyhodnoceno 59 použitelných dotazníků.

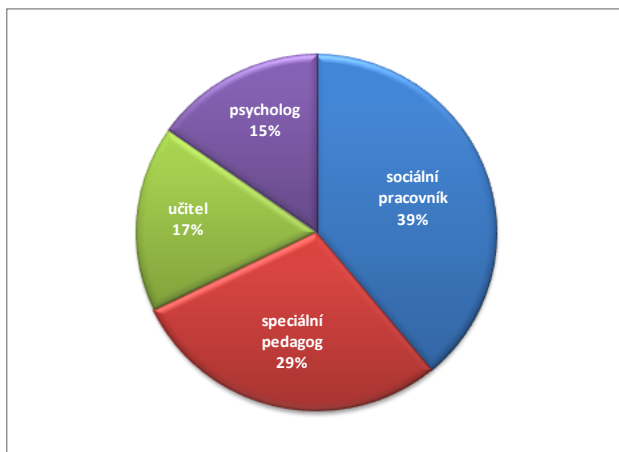
Tabulka 5 Struktura souboru

		Počet	V %
Celkem		59	100
Pohlaví	Muž	2	3,4
	Žena	57	96,6
Věk	20-30	3	5,1
	30-40	19	32,2
	40-50	22	37,3
	50 a více	15	25,4
Počet let v oboru	1-5	19	32
	6-10	13	22
	11-15	6	11
	16-20	12	20
	20 a více	9	15
Dosažené vzdělání	Středoškolské s maturitou	22	37,3
	1. stupeň vysokoškolského studia (Bc.)	22	37,3
	2. stupeň vysokoškolského studia (Mgr., Ing.)	15	25,4
Oblast / Kraj	Liberecký kraj	59	100
Profese	Sociální pracovník	49	83
	Terénní sociální pracovník	7	11,9
	Sociální kurátor	3	5,1
Zaměstnanec	OSPOD	39	65
	Jiné (sociální odbory)	20	34

4.4 Výsledky zjištění

Otázka 1 – Kdo by měl zejména posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů?

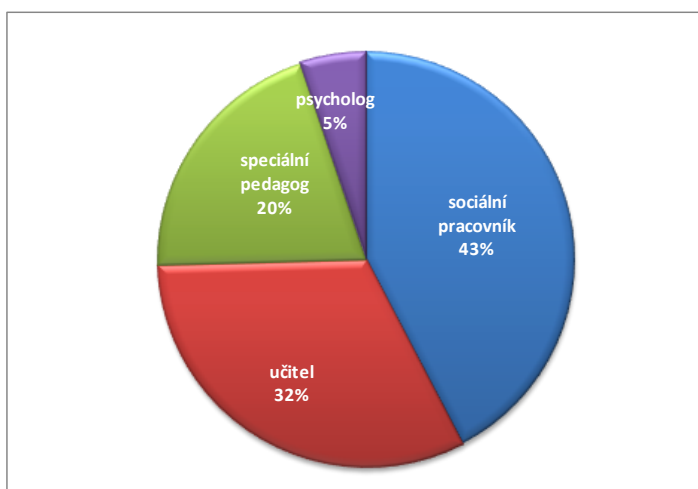
Graf 4 Posuzování rodinného prostředí žáků

V případě problémů by měli posuzovat rodinné prostředí žáků sociální pracovníci ve 39 % odpovědí, případně speciální pedagogové v 29 % odpovědí. Při vyhodnocení vyplynulo, že respondenti z řad sociálních pracovníků považují svoji profesi za nejkompetentnější k posouzení rodinného prostředí žáků.

Otázka 2 – Kdo by měl zejména organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole?

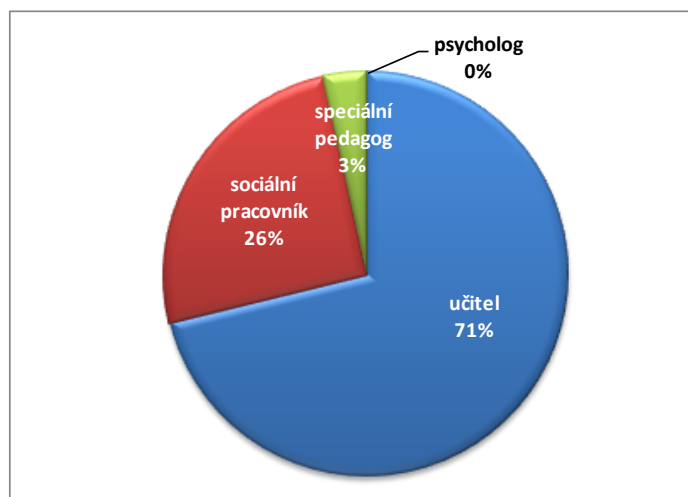
Graf 5 Organizace preventivních aktivit

Ze zjištěných dat vyplývá, že především sociální pracovníci v počtu 43% odpovědí by měly organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole.

Otázka 3 – Kdo by měl zejména spolupracovat s rodinou žáka, orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi?

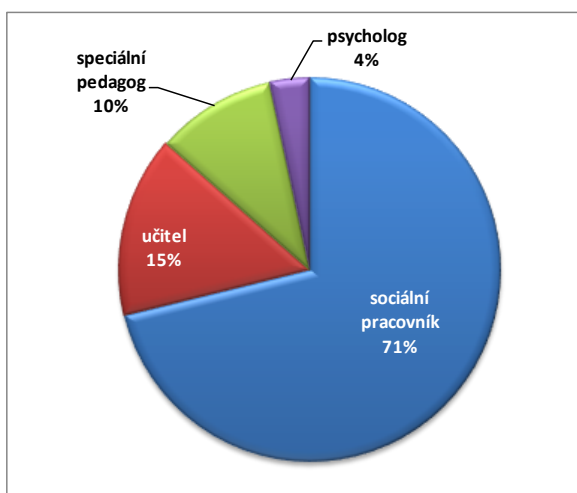
Graf 6 Spolupráce s rodinou

Na otázku, kdo by měl zejména spolupracovat s rodinou žáka, OSPOD a jinými institucemi a organizacemi odpověděla většina respondentů z řad sociálních pracovníků, že by tuto kompetenci měl mít učitel v 71 % a na druhém místě sociální pracovník ve 26 % odpovědí.

Otázka 4 – Kdo by měl zejména zabezpečovat poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy o systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže?

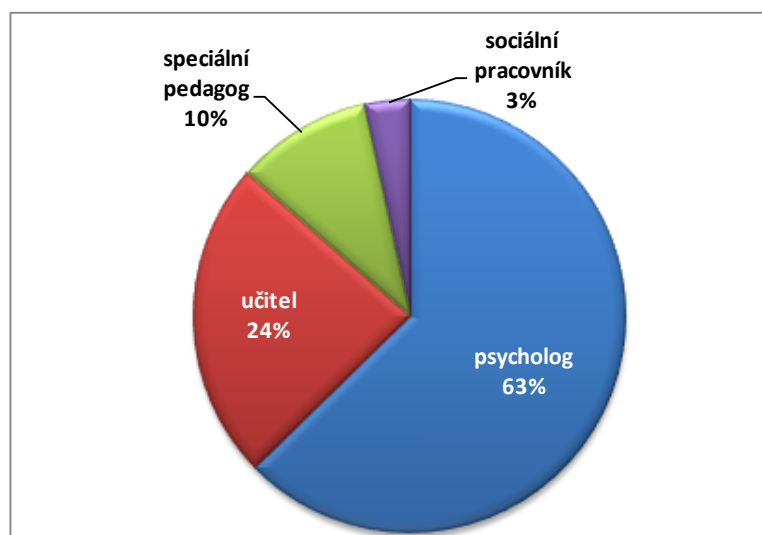
Graf 7 Poskytování sociálního poradenství

Většina respondentů se shodla na úkolu pro sociální pracovníky opět v 71 % na zabezpečení poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy o systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže.

Otázka 5 – Kdo by měl zejména pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním v zapojení do vrstevnické skupiny?

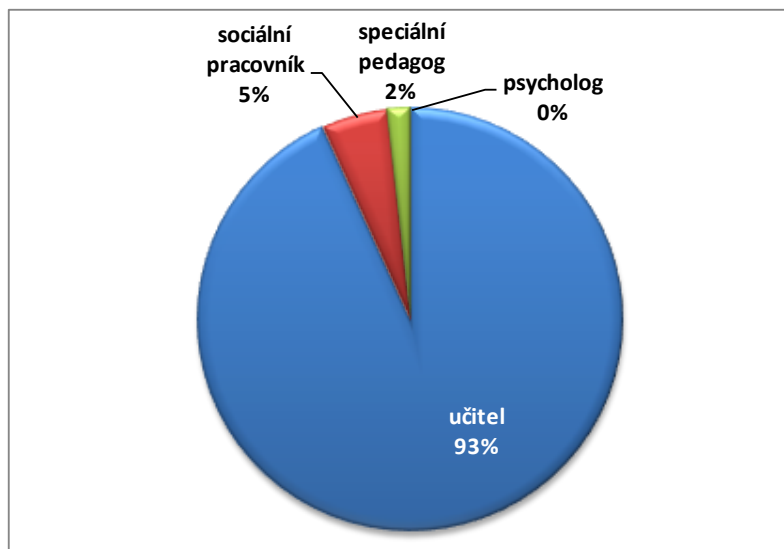
Graf 8 Pomoc s emočními problémy...

Většina respondentů se shodla, že by měl především psycholog v 63 % pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním, zapojením se do vrstevnické skupiny. Jako druhý pomáhající je učitel ve 24 %.

Otázka 6 – Kdo by měl zejména propagovat školu, přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu na veřejnosti?

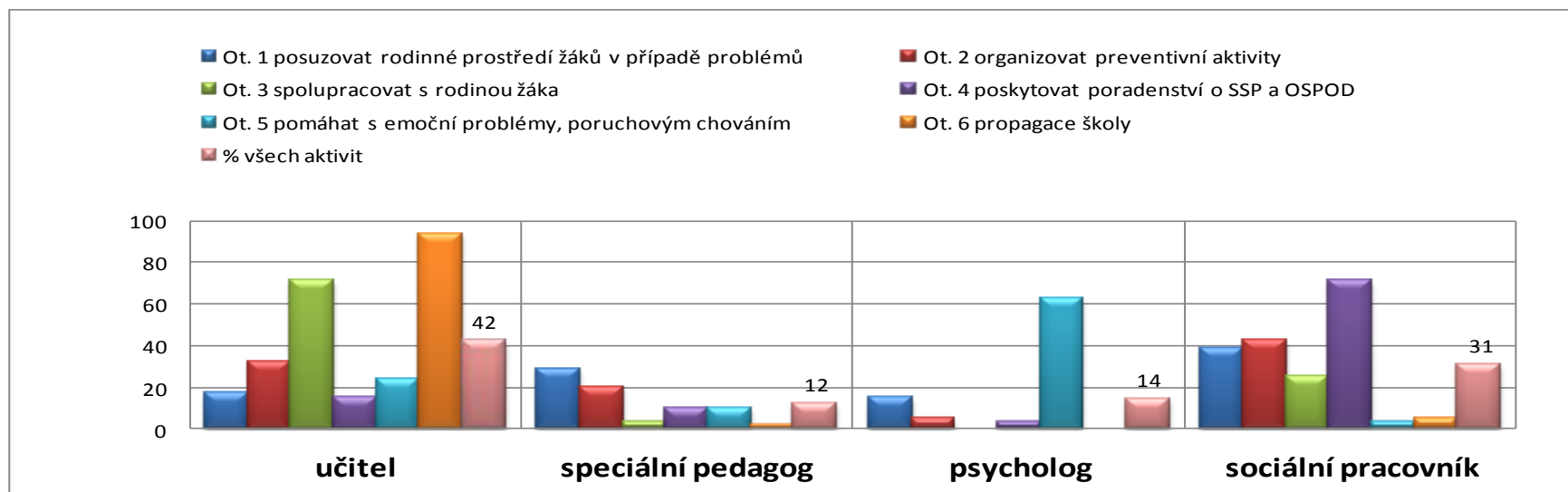
Graf 9 Propagace a pozitivní obraz školy

Až 93 % respondentů z řad sociálních pracovníků se shodlo na úloze pro učitele, který by měl zejména propagovat školu a dále přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu pro veřejnost.

Shrnutí otázek 1 - 6: Která profese by měla zejména vykonávat danou funkci z pohledu sociálních pracovníků?

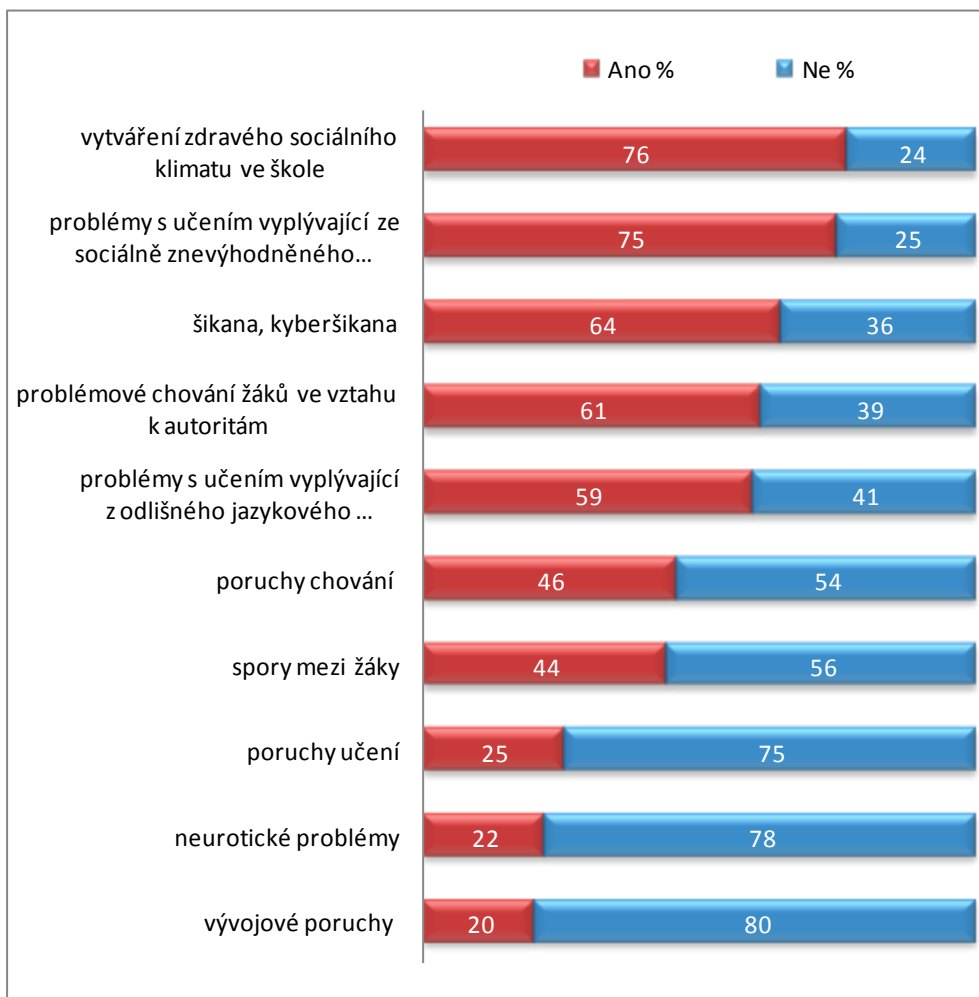
Graf 10 Názor sociálních pracovníků na kompetence jednotlivých profesí

Z výše uvedeného přehledu vyplývá nejvyšší celkové procento všech aktivit pro učitele (42 %), a to především propagovat školu a spolupracovat s rodinou žáka. Z uvedeného grafu je evidentní důležité zastoupení pozice sociálního pracovníka ve škole, kdy 31 % respondentů mu přiřadili kompetence k řešení ve školách. Kompetencemi pro sociálního pracovníka, které by měl především zastávat, je poskytování poradenství v oblasti systému sociálního zabezpečení a SPOD v 71 %. Dále organizování preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole ve 42 % a posuzování rodinného prostředí žáků v případě problémů ve 39 %. Psycholog by se měl zejména zabývat řešením problémového a poruchového chování dětí.

Otázka 7 – Považujete za žádoucí, aby se na řešení následujících problémů žáků podíleli i školní sociální pracovníci?

Graf 11Řešení problémů žáků školními sociálními pracovníky

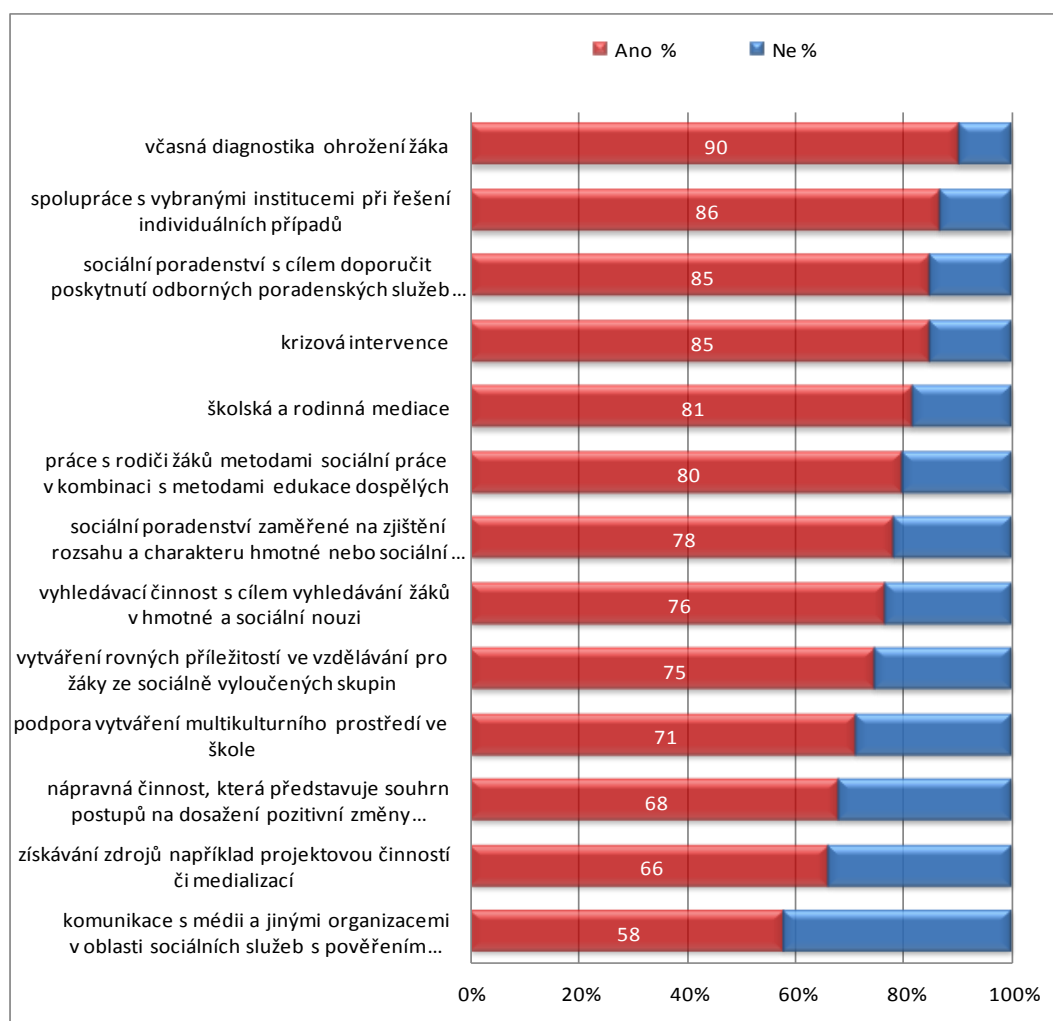

Z grafu vyplývá, že je žádoucí, aby se sociální pracovníci podíleli na řešení problémů žáků. Pro tuto variantu se celkově vyjádřila více jak polovina respondentů 58 %. Minimálně 20 % respondentů odpovědělo u všech oblastí, že by se jimi měl zabývat školní sociální pracovník. Celkem 85 % respondentů se shodlo na úloze sociálních pracovníků řešit problémy s nepravidelnou docházkou do školy, opakovanými opožděnými příchody a záškoláctvím. Dále by se sociální pracovníci měli podílet na vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole (76 % respondentů) a zabývat se řešením problémů vyplývajících ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka (75 % respondentů). Naopak pouze 20–25 % respondentů považuje za

žádoucí, aby se školní sociální pracovníci zabývali řešením vývojových poruch dětí, neurotickými problémy a poruchami učení.

Otázka 8 – Přispěly by ke zvýšení školské úspěšnosti žáků následující činnosti školních sociálních pracovníků?

Graf 12 Přínos činností ŠSP na školskou úspěšnost žáků

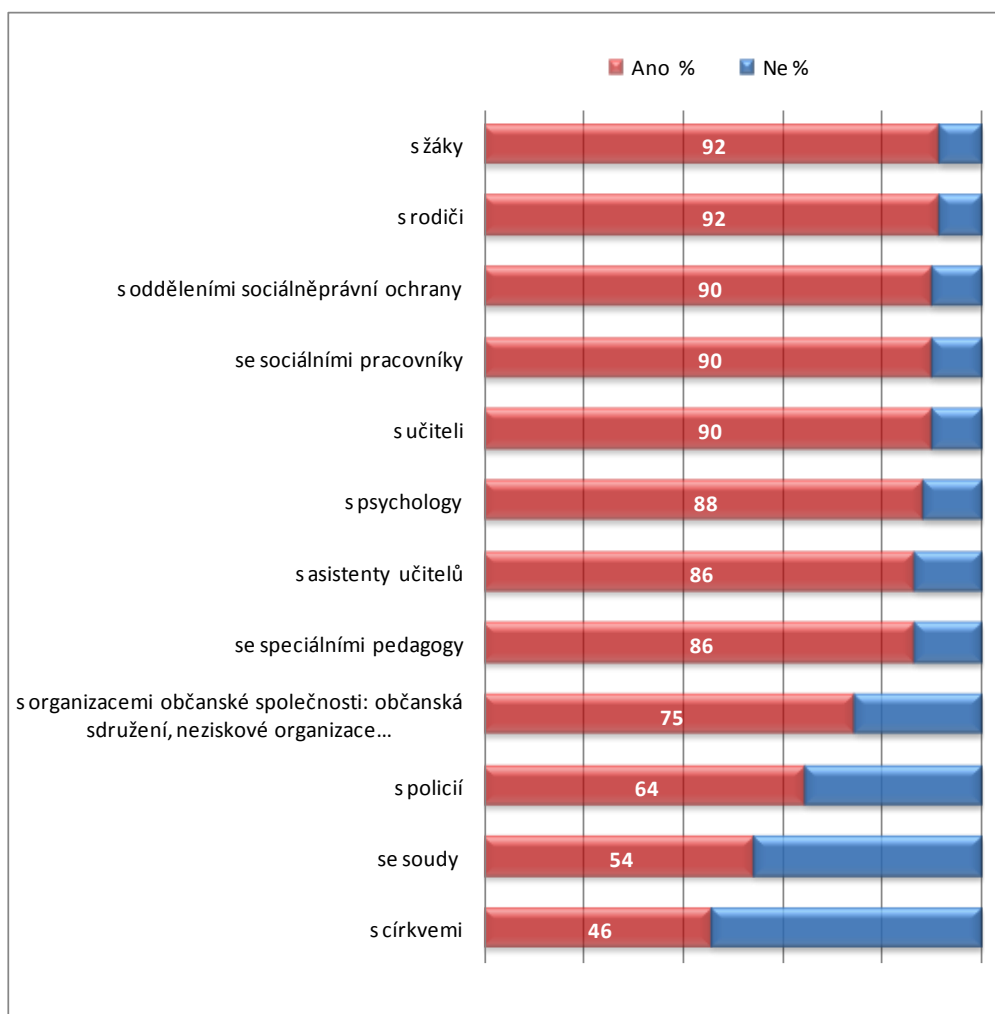

Z uvedeného celkového přehledu v tabulce vyplývá, že více jak tři čtvrtiny respondentů 77 % se domnívá, že by výše uvedené činnosti sociálních pracovníků přispěly ke školní úspěšnosti žáků. Respondenti hodnotili jako největší přínos včasnou diagnostiku ohrožení žáka v 90 %. Dále spolupráci s vybranými institucemi při řešení individuálních případů v 86 % a krizovou intervenci v 85 %, stejně jako sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům v 85 %. Nejmenší přínos, ale stále kladně hodnocen více jak polovinou respondentů v 58 %, je uveden přínos školního

sociálního pracovníka v oblasti komunikace s médii a jinými organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele.

Otázka 9 – Se kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní sociální pracovník?

Graf 13 Skupiny, se kterými by měl ŠSP pracovat

Z grafu k otázce č. 9 vyplývá, že školní sociální pracovník by měl spolupracovat se všemi výše navrženými skupinami. U devíti položek ze dvanácti vyhodnotilo kladně minimálně 75 % respondentů potřebu spolupráce. Nejvíce 92 % respondentů souhlasí, aby školní sociální pracovníci spolupracovali se skupinami žáků a rodičů. Pouze o 2 % méně respondentů (90 %) souhlasí i se spoluprací školních sociálních pracovníků s učiteli, se sociálními pracovníky a OSPOD. Naopak nejméně respondentů 46 % vyhodnotilo spolupráci s církvemi, se soudy v 54 % a s policií v 64 %.

Otázka 11 – Seznam argumentů ve prospěch ustanovení pracovní pozice školních sociálních pracovníků. Za jak důležité je považujete?

Tabulka 6 Argumenty ve prospěch ustanovení pozice ŠSP

Pozn. Hodnocení 1 = velmi důležité až 5 = absolutně nedůležité	Počet				
	1	2	3	4	5
nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách	30	9	7	7	6
nedostatek asistentů učitelů	26	10	9	7	7
rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany	24	14	9	7	5
rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	24	22	8	1	4
prohlubující se sociální nerovnost ve třídách, školách	21	11	16	7	4
zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	20	20	8	8	3
zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	18	19	10	5	7
nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	17	18	14	5	5
zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotní znevýhodnění	16	11	25	1	6
zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	16	15	11	13	4
zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (internet, Facebook)	16	14	15	9	5
zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	15	9	18	8	9
zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	10	20	16	4	9
přetíženost učitelů	10	13	16	9	11

Otázkou č. 11 byly zjišťovány nejzávažnější argumenty k ustanovení pracovní pozice školních sociálních pracovníků. Nejvíce, 30 respondentů, vyhodnotilo jako velmi důležitý argument nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách. Dalším argumentem je nedostatek asistentů učitelů, což vyhodnotilo za velmi důležité 26 respondentů, rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD a rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve školách (24 respondentů).

Otázka 12 – Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustanovená pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

Tabulka 7 Podmínky pro ustanovení pozice ŠSP

Pozn. Hodnocení 1 = velmi důležité až 5 = absolutně nedůležité	Počet				
	1	2	3	4	5
Je potřebná změna školské legislativy.	44	6	3	2	4
Je potřebné alokovat finanční prostředky a zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků.	38	10	5	1	5
Je potřebné zajistit spolupráci mezi rezortem školství a sociálních věcí.	29	14	8	4	4
Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese.	28	19	5	2	5
Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon školské sociální práce.	25	12	15	2	5
Je potřebné nejprve zrealizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu školské sociální práce v ČR.	16	13	17	7	6

Otázka č. 12 byla zaměřena na zjištění podmínek, které by měly být splněny, aby mohla být ustanovená pracovní pozice školských sociálních pracovníků. Sociální pracovníci podpořili svými volbami většinu nabídnutých variant. Jako nejdůležitější podmínku definovalo 44 respondentů změnu školské legislativy, 38 respondentů potřebu alokace finančních prostředků a zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků a dále 29 respondentů hodnotí jako velmi důležité zajistit spolupráci mezi resortem školství a sociálních věcí.

Otázka 13 – Které překážky brání ustanovení pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

Tabulka 8 Překážky bránící ustanovení pozice ŠSP

Pozn. Hodnocení 1 = velmi důležité až 5 = absolutně nedůležité	Počet				
	1	2	3	4	5
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	43	8	3	0	5
Názor, že není potřeba zavádět další profesi	33	9	8	4	5
Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nedostatečně rozvinutou profesí	16	17	16	4	6
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	16	14	13	6	10

Pozn. Hodnocení 1 = velmi důležité až 5 = absolutně nedůležité	Počet				
	1	2	3	4	5
Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	16	14	15	4	10

Otázkou č. 13 jsme zjišťovali důležitost překážek, které brání ustanovení pracovní pozice školních sociálních pracovníků. Nejzásadnější překážkou je podle 43 respondentů nedostatek finančních prostředků na mzdy. 33 respondentů vnímají jako překážku názor, že není potřeba zavádět další profesi. Další tři překážky jsou hodnoceny podobně v celé škále a respondenti jim nepřisuzují vysokou důležitost. Jsou to názory, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nedostatečně rozvinutou profesí, dále nedostatek sociálních pracovníků a chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků.

Otázka 14 – Které překážky brání ustanovení pracovní pozice školních sociálních pracovníků na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a oddělení sociálně-právní ochrany dětí?

Tabulka 9 Překážky ustanovení pozice ŠSP na úrovni odborných zaměstnanců

Pozn. Hodnocení 1 = velmi důležité až 5 = absolutně nedůležité	Počet				
	1	2	3	4	5
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	38	15	2	1	3
Nedostatečná informovanost o sociální práci	22	24	5	0	8
Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	18	16	15	6	4
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	10	14	17	5	13
Obava z konkurence	4	6	18	4	27

Otázka č. 14 byla zaměřená na zjištění, které překážky brání ustanovení pozice školních sociálních pracovníků na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a OSPOD. 38 respondentů z řad sociálních pracovníků vyhodnotilo stejně jako v otázce 13 za nejzávažnější překážku nedostatek finančních prostředků na mzdy. Jako druhou nejzávažnější překážku posuzovali nedostatečnou informovanost o sociální práci. Naopak se respondenti neobávají konkurence a nedostatku kvalifikovaných sociálních pracovníků.

4.5 Vyhodnocení výzkumných otázek:

1. Deklarují sociální pracovníci potřebu zavedení pracovní pozice školního sociálního pracovníka?

Vyhodnocením dotazníků vyplynula vysoká potřebnost školního sociálního pracovníka ve funkci poskytování poradenství v oblasti systémů sociálního zabezpečení a SPOD. Sociální pracovníci se shodli na tom, že působení sociálního pracovníka ve škole přispěje značnou měrou ke zvýšení školní úspěšnosti žáků.

2. Jaké povinnosti a kompetence by měli mít školní sociální pracovníci?

Školní sociální pracovník by se měl především zabývat včasnou diagnostikou ohrožení žáka, spolupracovat s vybranými institucemi při řešení individuálních případů, provádět krizovou intervenci, zajišťovat sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům. Dále poskytovat školskou a rodinnou mediaci, pracovat s rodiči žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých.

3. V jakých oblastech/při řešení jakých problémů žáků by měli intervenovat školní sociální pracovníci?

Školní sociální pracovník by měl intervenovat při řešení nepravdivé docházky, záškoláctví a opakovaných opožděných příchodů do školy, při vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole, zabývat se řešením problémů s učením vyplývajících ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka a spolupracovat při problémovém chování žáků (řešení šikany, kyberšikany a při problémovém chování žáků ve vztahu k autoritám).

4. Které činnosti a intervence školních sociálních pracovníků by mohli přispět ke školní úspěšnosti žáků?

Respondenti hodnotili jako největší přínos včasnou diagnostiku ohrožení žáka, spolupráci s vybranými institucemi při řešení individuálních případů a krizovou intervenci stejně jako sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům.

5. S kterými cílovými skupinami by měl spolupracovat školní sociální pracovník?

Z průzkumu vyplynulo, že by školní sociální pracovníci měli spolupracovat se všemi navrženými skupinami. Největší procento respondentů se shodlo, že by ŠSP měl pracovat se skupinami žáků a rodičů, s učiteli, se sociálními pracovníky a OSPOD.

6. Jaké jsou argumenty v prospěch etablování pracovní pozice školních sociálních pracovníků ze strany sociálních pracovníků?

Sociální pracovníci vyhodnotili jako nejsilnější argumenty ve prospěch ustanovení pracovní pozice ŠSP nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách, nedostatek asistentů učitelů, rostoucí potřebu spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD, rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve školách a prohlubující se sociální nerovnost.

7. Jaké podmínky by měli být splněné, aby mohla být etablovaná pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

Nejdůležitější podmínky pro etablování pracovní pozice ŠSP definovali respondenti změnu školské legislativy, potřebu alokace finančních prostředků a zajištění mzdových nároků ŠSP.

8. Které překážky brání etablování pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

Nejzávažnější překážkou k etablování pracovní pozice školních sociálních pracovníků vnímají respondenti otázku zajištění finančních prostředků na mzdy. Převládá také názor, že není potřeba zavádět další profese na školách.

4.6 Shrnutí výsledků empirické části a diskuse

Hlavním cílem empirické části bylo zjistit potenciál ustanovení pracovní pozice školních sociálních pracovníků, nutné podmínky a možné bariéry ustanovení této pozice z pohledu sociálních pracovníků.

Z empirické části jednoznačně vyplývá, že by školní sociální pracovník měl na školách plnit nezastupitelnou funkci, a to především při poskytování poradenství o systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže. Dále by měl posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů a organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně-patologických jevů ve škole. Z výsledků průzkumu je zřejmé, že se respondenti, tedy sociální pracovníci, cítí být zodpovědní za výše uvedené oblasti, které běžně provádí v rámci svých kompetencí na obcích.

Školní sociální pracovník by měl dále spolupracovat především se žáky a jejich rodiči, se sociálními pracovníky a OSPOD, s učiteli, psychology a asistenty učitelů, se speciálními pedagogy, s NNO a také s policií a soudy. Jak již bylo uvedeno v teoretické části bakalářské práce, sociální pracovník by měl zároveň koordinovat spolupráci profesí a institucí v zájmu dítěte.

Ke zvýšení školské úspěšnosti žáků by v pracovní náplni ŠSP měla dominovat včasná diagnostika ohrožení žáka, spolupráce s vybranými institucemi při řešení individuálních případů, sociální poradenství, krizová intervence, školská rodinná mediace, práce s rodiči ohrožených žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých. Dále by se měl ŠSP zabývat vyhledáváním žáků v hmotné a sociální nouzi a dalšími činnostmi v oblasti sociálních služeb a prevence negativních jevů. Jak vyplynulo z teoretické části, většina z výše uvedených činností a služeb není v současné době školními profesemi poskytována. V případě nutnosti zajišťují tyto činnosti v omezeném rozsahu pedagogové, psychologové nebo sociální pracovníci OSPOD.

Vyhodnocením dat bylo zjištěno, že pro zavedení funkce sociálního pracovníka na škole hovoří tyto argumenty: nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách, nedostatek asistentů učitelů, rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD, rostoucí výskyt sociálně-

patologických jevů ve školách a prohlubující se sociální nerovnost. Také z teoretické části vyplynulo, že v současné české škole nejsou plošně zastoupeny pozice psychologa, speciálního pedagoga a asistenta pedagoga. Pozice sociálního pedagoga a školního sociálního pracovníka nejsou řešeny legislativou ČR. S ohledem na tyto skutečnosti zůstává řešení problematických jevů v kompetenci třídních učitelů ve spolupráci s výchovným poradcem a školním metodikem prevence. Funkce výchovného poradce a školního metodika prevence jsou obvykle přidáné k učitelské profesi. Tyto pozice často zastávají třídní učitelé nebo zástupci ředitelů. Setkáváme se také s kumulací obou funkcí, výchovného poradce a školního metodika prevence, s funkcí třídního učitele.

Z průzkumu vyplynuly podmínky, které by měly být splněny pro ustanovení pracovní pozice ŠSP. Prvořadým úkolem by byla změna školské legislativy a dále potřeba alokace finančních prostředků a zajištění mzdových nákladů této profese. Také zajištění spolupráce mezi rezortem školství a sociálních věcí byla vyhodnocena jako nutná podmínka etablování školské sociální práce. Jak již bylo uvedeno v teoretické části bakalářské práce, profese školního sociálního pracovníka není řešena v legislativě ČR. Z MŠMT a MV jsou poskytovány metodické pokyny a instrukce k řešení zásadních problémů vyskytujících se na školách (šikana, záškoláctví, porušování školního řádu, drogová problematika). Z MPSV jsou definovány systémy ke zjištění potřeby pracovat se školou povinným dítětem, které je nějakým způsobem ohroženo dle národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“. Tyto systémy jsou však nepropojené, jak vyplývá i z rezortních dokumentů. Jedním z důležitých cílů jednotlivých rezortů MŠMT, MPSV, MV při řešení problematiky jevů na školách je jejich spolupráce v realizaci programů včasné intervence, systémy jsou izolované a neprovázané v oblasti spolupráce OSPOD, Policie ČR a škol a dalších zařízení.

Z průzkumu dále vyplynuly překážky, které by bránily ustanovení pozice ŠSP. Respondenti se nejvíce shodli, že zásadní překážkou je nedostatek finančních prostředků na mzdy. Ze sledovaných názorů vyplynulo, že respondenti považují za zbytečné zavádět novou profesi na školách a také podpořili názor, že chybí zkušenosti se spoluprací sociálních pracovníků při řešení problémů žáků. Z teoretické části bakalářské práce vyplývá, že kompetence pracovníků škol, které

vyplývají z legislativy a odborné literatury, pokrývají řešení jevů uvedených v kapitole 1. Tím by byl podpořen názor, že je zbytečné zavádět novou profesi, která by navíc školám odčerpávala už tak omezené finanční zdroje. Z teoretické části je dále evidentní, že se při neustálých změnách ve společnosti objevují nové oblasti, kde by byla vhodná intervence školního sociálního pracovníka. V této oblasti je možné čerpat poznatky ze zahraničí, kde jsou profese školních sociálních pracovníků zavedeny.

Z níže uvedené tabulky 10 vyplývá přehled kompetencí profesí ve školách, včetně pozice ŠSP.

Tabulka 10 Přehled kompetencí profesí ve školách v závislosti na řešení problematických jevů, včetně pozice ŠSP

	Učitel	Třídní učitel	Speciální pedagog	Asistent pedagoga	Výchovný poradce	Školní metodik prevence	Psycholog	Školní sociální pracovník
vývojové poruchy		S	V	S	S		S	
neurotické problémy		S					V	
poruchy učení	S	S	V	S	S		S	
problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka	S		S		V		S	S
problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka	S				V		S	S
nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví		S			V/S			V/S
poruchy chování (sociálně-patologické jevy)		S			S	V	S	S
problémové chování žáků ve vztahu k autoritám		V			S	S	S	S
spory mezi žáky		V			S			S
šikana, kyberšikana		S			S	V		S
vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole	S	V/S	S		S	S	S	S

Závěr

Tématem zpracované bakalářské práce bylo zjištění možnosti etablování školské sociální práce z pohledu sociálních pracovníků v české škole, přičemž jedno z východisek je definice sociální práce podle slovníku sociální práce 2008.

Cílem předložené bakalářské práce bylo analyzovat možnosti etablování školské sociální práce v České republice, zmapovat současnou legislativu a stav v praxi při řešení problémů dětí na školách a dále zjistit, jak funguje v současné době spolupráce škol, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a dalších institucí.

Teoretické zpracování problému bylo rozděleno na tři části. První část byla zaměřena na definování jevů, problémů a oblastí, které je třeba v základních školách řešit s ohledem na téma bakalářské práce. Z přehledů jednotlivých ministerstev a dalších institucí byly zjištěny informace o nejčastějších negativních jevech, které se vyskytují na základních školách. Dále byla zjišťována existence informací o spolupráci škol a OSPOD. Z dostupných informací vyplynulo, že tato evidence neexistuje.

Druhá část byla zaměřena na mapování kompetencí pracovníků ve školách řešících definované jevy, problémy a oblasti. K této činnosti sloužily legislativní dokumenty, odborné publikace, odborné články a školní řády základních škol. Bylo zjištěno, že jsou tyto informace dostupné a kompetence pracovníků pokrývají řešení definovaných jevů v první kapitole teoretické části. Třetí část teoretického zpracování problému mapovala síť a spolupráci profesí a institucí při řešení definovaných problémů. Byla zmapována spolupráce mezi pracovníky škol, školských poradenských zařízení, OSPOD a NNO. Byl identifikován úzce zaměřený systém včasné intervence na ohrožené děti a forma spolupráce v tomto systému.

Empirickou částí bakalářské práce byl zjišťován názor sociálních pracovníků na potřebu sociální práce ve školách a byla definována podpora a bariéry pro ustanovení sociální práce ve školách a dále nutné podmínky pro ustavení školní sociální práce. Sběr informací byl proveden dotazníkem. Při zpracování empirické části byla využita metodika výzkumu autorského kolektivu katedry sociálních studií

a speciální pedagogiky. Z výsledků empirické části vyplývá zájem respondentů – sociálních pracovníků – diskutovat na téma školní sociální práce. Sociální pracovníci vnímají prostor v kompetencích na školách pro zavedení pozice ŠSP. Jsou definovány problémové oblasti, na jejichž řešení by se měli ŠSP podílet a podmínky, které by měly být splněny pro zavedení pozice ŠSP, včetně úpravy příslušné legislativy a poskytnutí finančních prostředků na tuto pozici.

Závěr bakalářské práce tvoří diskuse nad zjištěními a doporučení pro další praxi v oblasti sociální práce ve školství.

Návrh opatření

Návrh opatření vyplývá ze zkušeností autorky, která pracuje na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, dále z informací získaných v průběhu studia oboru sociálního pracovníka, informací získaných zpracováním bakalářské práce a získanou praxí v ZŠ praktická a ZŠ speciální, která byla zvolena s ohledem na téma zpracovávané bakalářské práce. Z bakalářské práce, praxe autorky a současných podmínek vyplynulo, že zavedení pozice ŠSP ve školách není aktuálním tématem. V tomto ohledu jsou navrhována následující opatření, která se zaměřují především na podpoření a zefektivnění fungování současného stavu řešení problematických otázek na školách.

➤ Navrhovaná opatření směrem k zaměření další výzkumné činnosti

Bylo by vhodné provést studie, kde by respondenty byli především pracovníci škol, kteří spolupracují se sociálními pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Jsou to výchovní poradci, školní metodici prevence, ředitelé škol, školní psychologové a speciální pedagogové. Smyslem studií by bylo jednak podrobně zmapovat současnou spolupráci škol a OSPOD se zaměřením na nastavení efektivní spolupráce a dále zjistit, kde jsou hranice, kdy kompetentní pracovník školy informuje příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

V praxi se často setkáváme s nespokojeností rodičů při řešení problematických oblastí ve školách včetně šikany, nevhodného chování žáků vůči dalším osobám a dalších oblastí. Bylo by vhodné zaměřit další výzkum na efektivitu řešení problémů na školách při současných legislativních úpravách a dále na spolupráci s dalšími institucemi. Respondenty by také měli být děti a jejich rodiče.

➤ Navrhovaná opatření směrem ke spolupráci rezortů MŠMT a MPSV

Ve spolupráci rezortů by bylo vhodné stanovit užší spolupráci výchovných poradců a školních metodiků prevence se sociálními pracovníky OSPOD. Zároveň by bylo třeba posílit kompetence výchovného poradce a metodika prevence. Zavést jednoduchou a přehlednou evidenci případů řešených ve spolupráci pracovníků škol a OSPOD podle jednotlivých problémů.

➤ **Navrhovaná opatření směrem k profesi sociálního pracovníka**

Ve vzdělávání sociálních pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí navrhuji rozšiřovat povědomí o spolupráci škol a školských zařízení s OSPOD. Sociální pracovníci by měli být více informováni o úlohách výchovného poradce a školního metodika prevence na školách.

➤ **Navrhovaná opatření směrem k pedagogickým profesím**

Ve vzdělávání pedagogických pracovníků navrhuji rozšiřovat povědomí o spolupráci škol a školských zařízení se sociálními pracovníky OSPOD. Dále je třeba zdůraznit povědomí o oznamovací povinnosti pedagogických pracovníků, která plyne ze zákona o SPOD. Pedagogičtí pracovníci by měli být informováni o možnostech spolupráce s pracovníky OSPOD.

➤ **Navrhovaná opatření směrem k orgánům sociálně-právní ochrany dětí a MPSV**

Z novely zákona o SPOD vyplynula vysoká administrativní zátěž pro sociální pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí. V současné době řeší sociální pracovníci na těchto pozicích administrativní požadavky na jejich profesi včetně desetistránkového vyhodnocování aktuální situace dítěte a zpracovávání individuálního plánu ochrany dítěte. Všeobecně je známo, že je daleko efektivnější náplní pracovníků OSPOD přímá práce s klienty, tedy s dítětem a jeho rodinou. Doporučuji přehodnotit současnou novelu zákona o SPOD v náročnosti na administrativu požadovanou po sociálních pracovnících a více se zaměřit na přímou práci s klienty.

Seznam použitých zdrojů

BLÍŽKOVSKÝ, B. 1992. *Systémová pedagogika*. Vydání 1. Ostrava: ESPRIT. ISBN 80-85498-18-9.

ČŠI, 2011. *Výroční zpráva ČŠI za školní rok 2010/2011* [online]. Praha. Prosinec 2011. [vid. 16. 10. 2012]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/f62b6e80-bf60-4685-8a2d-25d328964309>.

HAVLÍNOVÁ, M., KOLÁŘ, M., 2001. *Sociální klima v prostředí základních škol ČR*. Praha. Výzkumná studie – projekt IDM [online]. [vid. 03. 04. 2013] Dostupné z: <http://jeronymklimes.webpark.cz/mojeprace/socialniklima.pdf>.

HENDRICHOVÁ, M., aj., 2009. *Výchovné poradenství*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN: 978-80-7357-498-5

KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ, Z., 2010. Potíže dětí a dospívajících ve školním prostředí. s. 63–83. In: Sdružení Linka bezpečí. *Děti a jejich problémy III. – sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. s. 63–83. ISBN: 978–80–254–6840–1. Dostupné z: http://www.linkabezpeci.cz/data/articles/down_503.pdf.

KAVENSKÁ, V., SMÉKALOVÁ, E., ŠMAHAJ, J., 2011. VÝZKUM V OBLASTI ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE V ČESKÉ REPUBLICE. *E-psychologie* [online], roč. 5., č. 4, s. 55–67, 18. 11. 2011 [vid. 29. 12. 2012]. ISSN 1802-8853. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/pdf/kavenska-et-al.pdf>.

KOHOUTEK, R., 2009. Pedagogicko - psychologické problémy výchovy. In: *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 4. 11. 2009 [vid. 28. 03. 2013]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/pedagogicko-psychologicke-problemy-vychovy>.

KOHOUTEK, R., 2012. Stresy a psychotraumata dětí s handicapem. In: *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 17. 06. 2012 [vid. 28. 03. 2013]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1206/stresy-a-psychotraumata-deti-s-handicapem>.

KRAUS, 2011. Paradigmata sociální práce a sociální pedagogiky. *Politiky a paradigmata sociální práce. Co jsme zdědili a co s tím uděláme?: mezinárodní*

vědecká konference : 4. dny sociální práce : 24.-25.11.2010. Vyd. 1. Editor Ivana Marášková. Ve Zlíně: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, 2011, s. 27–35.1 CD-ROM. ISBN 978-80-7318-994-5. Dostupné z: <http://socp.ff.cuni.cz/files/users/u139/Sbornik%20prispevku%204%20dny%20soci%C3%A1lni%20prace%202010.pdf?download>

KREJČÍ V., KOPECKÝ K., 2012. Kyberšikana u českých dětí - závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK 2009 [online]. [vid. 16. 10. 2012]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/43-247>

KYRIACOU, Ch., 2003. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-945-3.

LAZAROVÁ, B., 2005. *Netradiční role učitele. O situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-115-4.

MATOUŠEK, O., 2005. *Sociální práce v praxi / specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce. Druhé přepracované vydání*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATULAYOVÁ, T., 2012. *Dotazník – „Školní sociální pracovník v ČR“*. Nепublikováno.

MICHALÍK, J., 2008. *Školský poradenský systém v České republice. Expertní stanovisko*. <http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/michalik/SPZ-expert-stanovisko.pdf>

MLČÁK, 2012, online. *Temperament, syndrom vyhaslosti a sociální opora u vybraných skupin sociálních pracovníků*. Vid. – 30.12. 2012 www.phil.muni.cz/~hump/SPO/_SPaO_2003/.../2003.../Mlcak.rtf

MPSV, 2006. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2005* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [vid. 03. 01. 2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3869>.

MPSV, 2007. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2006 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [vid. 03. 01. 2013]. ISBN 978-80-86878-54-6. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/4896/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_social_nich_veci_2006_A.pdf.

MPSV, 2008. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2007 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [vid. 03. 01. 2013]. ISBN 978-80-86878-83-6. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/5942/Statisticka_rocenka_2007_oprava.pdf.

MPSV, 2009. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2008 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [vid. 03. 01. 2013]. ISBN 978-80-7421-004-4. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7870/rocenka_2008b.pdf.

MPSV, 2010. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2009 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [vid. 03. 01. 2013]. ISBN 978-80-7421-022-8. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/9845/statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_social_nich_veci_2009.pdf

MPSV, 2011. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2010 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [vid. 03. 01. 2013]. ISBN 978-80-7421-027-3. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11544/rocenka_2010.pdf.

MPSV, 2012a. *Právo na dětství. Národní strategie ochrany práv dětí*. 13.3.2013

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13085/NS_ochrany_deti.pdf

MPSV, 2012b. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2011 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [vid. 03. 01. 2013]. ISBN 978-80-7421-049-5. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13613/rocenka_2011.pdf.

MŠMT, 2009a. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j. 24 246/2008-6. In: *Věstník Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky* [online],

ročník LXV, sešit 1. Leden 2009 [vid. 16.10.2012]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2009-1-1>.

MŠMT, 2009b. Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012 (č.j. 10 514/2009-61). In: *Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online], ročník LXV, sešit 6. Červen 2009 [vid. 16. 10. 2012]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/2009-6>.

NAVRÁTIL, 1998. Sociální práce jako sociální konstrukce [online]. In: *Sociologický časopis*, XXXIV, (1/1998). s. 37–50. Brno. [vid. 30. 12. 2012]. Dostupné z: http://www.sreview.soc.cas.cz/uploads/862019eb0fed5c49a5c7c87613f5332a4e3da54c_243_037NAVRATIL.pdf

PRŮCHA, J. 2004. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-977-1.

Sdružení Linka bezpečí [online]. [vid. 5. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=212>

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vydání 1., Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

SVĚTELSKÁ, M. 2010. *Pracovní řád*. ZŠ praktická a ZŠ speciální Semily.

TOKÁROVÁ, A., MATULAYOVÁ, T., 2012. Sociální pracovník v škole/Školský sociální pracovník. *HesloTokarovaMatulayovaDEF.doc*. Nepublikováno.

Vyhláška č. 263 /2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí [online]. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 27. 11. 2007 [vid. 30. 12. 2012]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-263-2007-sb-kterou-se-stanovi-pracovni-rad-pro-zamestnance-skol-a-skolskych-zarizeni-zrizenych-ministerstvem-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-krajem-obci-nebo-dobrovolnym-svazkem-obci>

VYHLÁŠKA č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490–502. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Úplné Znění – úplné znění zákonů ČR [online]. 01.01.2012 [vid. 16.10.2012]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/561-2004-sb-o-predskolnim-zakladnim-strednim-vyssim-odbornem-a-jinem-vzdelavani-skolsky-zakon/>.

Zapletalová, J., 2011. Inovovaná koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole. /*úpravy na základě realizace projektu RŠPP-VIP II*/ [online]. [vid. 29. 01. 2013]. Dostupné z: <http://www.rspp.cz/rspp/images/vystupy/inovovan.pdf>

Zapletalová, J., 2013. Co dělá školní psycholog? Kritická místa profese [online]. [vid. 08. 01. 2013]. Dostupné z: http://pf.ujep.cz/user_files/skolni%20psycholog.pdf

ZELINKOVÁ, O., 1994. *Poruchy učení*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-242-4.

Seznam příloh

Příloha A - Dotazník „Školní sociální pracovník v ČR“

Příloha A

Dotazník „Školní sociální pracovník v ČR“

Jsem studentka Katedry sociálních studií a speciální pedagogiky Technické univerzity v Liberci a podílím se na výzkumu podmínek ustavení možné budoucí pracovní pozice školního sociálního pracovníka v České republice. Zjišťujeme názory učitelů, speciálních pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků na tuto pracovní pozici. Obracíme se na Vás s prosbou o spolupráci.

Výzkum je anonymní a údaje, které nám poskytnete, budou použity jen pro účely statistického zpracování v rámci našeho výzkumu.

Děkuji za spolupráci.

Marie Hlaváčová

1. Kdo by měl zejména posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů? Zvolte jednu možnost.

1.1 učitel

1.2 speciální pedagog

1.3 psycholog

1.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany, školy)

2. Kdo by měl zejména organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole? Zvolte jednu možnost.

2.1 učitel

2.2 speciální pedagog

2.3 psycholog

2.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

3. Kdo by měl zejména spolupracovat s rodinou žáka, orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi? Zvolte jednu možnost.

3.1 učitel

3.2 speciální pedagog

3.3 psycholog

3.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

4. Kdo by měl zejména zabezpečovat poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy o systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže? Zvolte jednu možnost.

4.1 učitel

4.2 speciální pedagog

4.3 psycholog

4.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

5. Kdo by měl zejména pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním v zapojení do vrstevnické skupiny? Zvolte jednu možnost.

5.1 učitel

5.2 speciální pedagog

5.3 psycholog

5.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

6. Kdo by měl zejména propagovat školu, přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu na veřejnosti? Zvolte jednu možnost.

6.1 učitel

6.2 speciální pedagog

6.3 psycholog

6.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

7. Považujete za žádoucí, aby se na řešení následujících problémů žáků podíleli i školní sociální pracovníci? Označte ano/žádoucí anebo ne/nežádoucí.

1	vývojové poruchy	Ano	Ne
2	neurotické problémy	Ano	Ne
3	poruchy učení	Ano	Ne
4	problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka	Ano	Ne
5	problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka	Ano	Ne
6	nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví	Ano	Ne
7	poruchy chování	Ano	Ne
8	problémové chování žáků ve vztahu k autoritám	Ano	Ne
9	spory mezi žáky	Ano	Ne
10	šikana, kyberšikana	Ano	Ne
11	vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole	Ano	Ne

8. Přispěly by ke zvýšení školské úspěšnosti žáků následující činnosti školních sociálních pracovníků? Označte ano/přispěli by anebo ne/nepřispěli by.

1	včasná diagnostika ohrožení žáka	Ano	Ne
2	vyhledávací činnost s cílem vyhledávání žáků v hmotné a sociální nouzi	Ano	Ne
3	krizová intervence	Ano	Ne
4	nápravná činnost, která představuje souhrn postupů na dosažení pozitivní změny v konání žáka s cílem zmírnit hmotnou nebo sociální nouzi	Ano	Ne
5	sociální poradenství zaměřené na zjištění rozsahu a charakteru hmotné nebo sociální nouze, na zjištění příčin jejího vzniku, na poskytnutí informací o možnostech řešení a na usměrnění rodičů při volbě a uplatňování forem sociální pomoci	Ano	Ne
6	sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům	Ano	Ne
7	vytváření rovných příležitostí ve vzdělávání pro žáky ze sociálně vyloučených skupin	Ano	Ne
8	práce s rodiči žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých	Ano	Ne
9	školská a rodinná mediaci	Ano	Ne
10	spolupráce s vybranými institucemi při řešení individuálních případů	Ano	Ne
11	podpora vytváření multikulturního prostředí ve škole	Ano	Ne
12	získávání zdrojů například projektovou činností či medializací	Ano	Ne
13	komunikace s médii a jinými organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele	Ano	Ne

9. Se kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní sociální pracovník:

1	s žáky	Ano	Ne
2	s rodiči	Ano	Ne
3	s učiteli	Ano	Ne
4	se speciálními pedagogy	Ano	Ne
5	s asistenty učitelů	Ano	Ne
6	s psychology	Ano	Ne
7	se sociálními pracovníky	Ano	Ne
8	s odděleními sociálněprávní ochrany	Ano	Ne
9	se soudy	Ano	Ne
10	s policií	Ano	Ne
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	Ano	Ne
12	s církvemi	Ano	Ne

10. Se kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní speciální pedagog:

1	s žáky	Ano	Ne
2	s rodiči	Ano	Ne
3	s učiteli	Ano	Ne
4	se speciálními pedagogy	Ano	Ne
5	s asistenty učitelů	Ano	Ne
6	s psychology	Ano	Ne
7	se sociálními pracovníky	Ano	Ne
8	s odděleními sociálněprávní ochrany	Ano	Ne
9	se soudy	Ano	Ne
10	s policií	Ano	Ne
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	Ano	Ne
12	s církvemi	Ano	Ne

11. Prosím přečtěte si seznam argumentů ve prospěch ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků. Za jak důležité je považujete?

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	1	2	3	4	5
2	zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	1	2	3	4	5
3	zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotní znevýhodnění	1	2	3	4	5
4	zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	1	2	3	4	5
5	zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	1	2	3	4	5
6	prohlubující se sociální nerovnost ve třídách, školách	1	2	3	4	5
7	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (internet, Facebook)	1	2	3	4	5
8	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	1	2	3	4	5
9	přetíženost učitelů	1	2	3	4	5
10	nedostatek asistentů učitelů	1	2	3	4	5
11	nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách	1	2	3	4	5
12	nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách					
13	rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany	1	2	3	4	5
14	rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	1	2	3	4	5

12. Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavená pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Je potřebná změna školské legislativy.	1	2	3	4	5
2	Je potřebné alokovat finanční prostředky a zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků.	1	2	3	4	5
3	Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese.	1	2	3	4	5
4	Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon školské sociální práce.	1	2	3	4	5
5	Je potřebné nejprve zrealizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu školské sociální práce v ČR.	1	2	3	4	5
6	Je potřebné zajistit spolupráci mezi rezortem školství a sociálních věcí.	1	2	3	4	5

13. Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků:

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Názor, že není potřeba zavádět další profesi	1	2	3	4	5
2	Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nedostatečně rozvinutou profesí	1	2	3	4	5
3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	1	2	3	4	5
4	Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	1	2	3	4	5
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	1	2	3	4	5

14. Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a oddělení sociálně-právní ochrany dětí:

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Obava z konkurence	1	2	3	4	5
2	Nedostatečná informovanost o sociální práci	1	2	3	4	5
3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	1	2	3	4	5
4	Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	1	2	3	4	5
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	1	2	3	4	5
6	Jiné, doplňte	1	2	3	4	5

Jste:

1	Muž
2	Žena

Kolik je Vám let?

Kolik let vykonáváte praxi v oboru?

Jaké je Vaše aktuální nejvyšší dosažené vzdělání?

1	Neukončené základní
2	Základní
3	Středoškolské bez maturity
4	Středoškolské s maturitou
5	1. stupeň vysokoškolského studia (Bc.)
6	2. stupeň vysokoškolského studia (Mgr., Ing.)
7	3. stupeň vysokoškolského studia a vyšší

Ve kterém kraji pracujete?

1	Liberecký
2	Ústecký
3	Jiný (uved'te):

Jste:

1	Učitel
2	Speciální pedagog
3	Metodik prevence
4	Psycholog
5	Výchovný poradce
6	Preventista
7	Ředitel školy
8	Zástupce ředitele školy
9	Vědoucí pracovník poradenského zařízení
10	Sociální pracovník PPP, CPS...
11	Terénní sociální pracovník
12	Sociální kurátor

Jste zaměstnancem

1	Školy
2	Poradenského zařízení
3	Oddělení sociálně právní ochrany
4	Jiné, uveďte

Prostor pro Vaše připomínky a komentáře: